

16+

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№ 31 (5292) 16 жніўня 2024 г.

ISSN 0024-4686

Насустрач
святую
пісьменства
стар. 4

Акцэнт
творчасці
і жыцця
стар. 6

Згадаць
гісторыю
кіно
стар. 13

Баль не толькі на кніжных старонках

Фота Лізаветы Голад.

У Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі ўпершыню прайшоў баль «Бібліятэчнае лета», які аб'яднаў танцораў і аматараў літаратуры ў адной зале. Танцавальныя калектывы «Dancing time», «Сярэбраны век» і «Паланэз» прадставілі маштабную праграму, куды ўвайшлі як беларускія народныя танцы кракавяк, карапет, падэспань, так і традыцыйныя вальсы розных народаў свету. Зацікаўленыя госці, натуральна, змаглі далучыцца.

Падчас перапынку для наведвальнікаў працавалі разнастайныя інтэрактыўныя пляцоўкі, дзе кожны знайшоў для сябе нешта цікавае. У зале нотных і аўдыявізуальных дакументаў можна было паслухаць гучанне вінілавых пласцінак праз навушнікі. Знаёмства з чароўным майстэрствам рэстаўратара прайшло ў зале беларускай літаратуры. У галерэі «Лабірынт» працавала музычна-літаратурная гасцеўня: тут у суправаджэнні раяля прагучалі вершы сучасных беларускіх паэтаў Аляся Замкоўскага, Міхала Бараноўскага ды іншых. Свята не абышлося і без «Гульнявога бальнага салона», дзе аматары настольных і інтэлектуальных гульняў бавілі час за традыцыйнымі шашкамі, шахматамі і ўдзельнічалі ў дэтэктывных гульнях «Шэрлак Холмс» і «Знікненне на французскім прыдворным балі XVIII стагоддзя».

Баль «Бібліятэчнае лета» спалучыў танец і літаратуру. Яго правядзенне, магчыма, стане прыемнай традыцыяй, якая падводзіць вынікі спякотнага летняга адпачынку.

«ЛіМ»-акцэнт

Віншаванне. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка павіншаваў народнага артыста СССР Алега Стрыжэнава з 95-годдзем. «Ваша творчасць, у якой уважліва найлепшыя традыцыі саўвядчай кінематаграфічнай школы, заваявала любоў гледача і прызнанне прафесіяналаў. Сыграныя вамі ролі з'яўляюцца эталонам актёрскага майстэрства, натхняюць і радуць шматлікіх адданных паклоннікаў. У Беларусі высока ацэньваюць вашу плёную дзейнасць на ніве мастацтва», — гаворыцца ў віншаванні.

Конкурс. IV Рэспубліканскі конкурс сацыяльнай рэкламы #ПознайБеларусь праводзіцца Міністэрствам спорту і турызму і Нацыянальным агенствам па турызме пры падтрымцы Міністэрства інфармацыі. Сёлета тэма творчага спаборніцтва — брэнд Беларусі. У конкурсе заяўлены тры намінацыі: «Слоган», «Плакат», «Відэаролік» (паднамінацыі «Відэаролік арганізацыі» і «Відэаролік падарожніка»). Да ўдзелу запрашаюцца ўсе ахвотныя. Заўяку неабходна накіраваць да 1 верасня на электронны адрас info@belarustourism.by.

● Заяўкі на конкурс народных выканальніцкіх мастацтваў «Душа народная» прымаюцца да 26 жніўня. Творчае спаборніцтва пройдзе падчас «Душэўнага фестывалю», запланаванага на 6 і 7 верасня ў мінскім «Палацы спорту». Як інфармуе БелТА, конкурс будзе праводзіцца ў чатырох намінацыях: «Вакальная творчасць. Сола», «Вакальная творчасць. Ансамбль», «Інструментальная творчасць. Сола», «Інструментальная творчасць. Ансамбль». Да ўдзелу запрашаюцца салісты і творчыя калектывы, якія працуюць у кірунку народных музычных традыцый. Заяўкі прымаюцца на электронны адрас konkursdushanarod@gmail.com.

Супрацоўніцтва. Інстытут філасофіі НАН Беларусі і Нацыянальны цэнтр сучасных мастацтваў заключылі дагавор аб супрацоўніцтве, мэта якога — усталяванне прамых навуковых і культурных сувязей у сферы даследавання культурных, сацыяльна-філасофскіх, мастацка-эстэтычных праблем сучаснасці, а таксама ў адукацыйнай і навукова-папулярызатарскай дзейнасці па розных напрамках. Прыярытэтам супрацоўніцтва з'яўляюцца распрацоўка арганізацыі і правядзенне даследаванняў, творчых праектаў і мерапрыемстваў, рэгулярны абмен вопытам, узаемныя кансультацыі паміж супрацоўнікамі ўстаноў з прыцягненнем міжнародных экспертаў у розных сферах навукова-культурнай і адукацыйнай дзейнасці.

Прэм'ера. Спектакль-чытка да 100-годдзя беларускага кіно і 40-годдзя з дня выхаду на экраны мастацкага фільма «Белыя росы» Ігара Дабралюбава рыхтуецца ў Новым драматычным тэатры. Рэжысёрам-пастаноўшчыкам выступае Лізавета Машковіч, мастаком-пастаноўшчыкам — Лідзія Малашанка. Спектакль-чытка «Белыя росы» пастаўлена якраз па кінасцэнарыі Аляксея Дударова, аднак, як абяцаюць у тэатры, арыгінальным рэжысёрскім ходам стане перадача эмацыянальнага стану герояў праз музычнае суправаджэнне, якое артысты створаць пры дапамозе інструментаў і прадметаў. У ролях — Сяргей Шырочын, Васіль Ніцко, Надзея Анчыловіч, Дзмітрый Кузняўцоў, Фёдар Пясецкі, Дзмітрый Ціхановіч, Мікіта Шпілеўскі і Сцяпан Краўчук. Прэм'ерныя паказы запланаваны на верасень.

Навука. Інстытут літаратуразнаўства імя Янкі Купалы Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі запрашае прыняць ўдзел у Рэспубліканскім круглым stole «Янка Купала ў гуманітарных даследаваннях». Мерапрыемства адбудзецца 16 верасня. Плануецца абмеркаванне наступных пытанняў: асоба Янкі Купалы ў сучасным сацыякультурным і інфармацыйным асяроддзі; творчасць класіка: еўрапейскі і нацыянальны кантэкст; културназнаўства: набыткі, перспектывы і новыя аспекты даследаванняў; Янка Купала і яго атачэнне: кантакты, паралелі, палеміка, узаемадзеянні ды іншых. Рабочыя мовы круглага стала — беларуская і руская. Заяўкі на ўдзел неабходна даслаць да 6 верасня на электронны адрас adzel.xx.xxi.st@gmail.com.

Праект. Выстаўка «Беларускі народны: код нацыянальнай якасці. Шэдэўры народных мастакоў са збору Нацыянальнага мастацкага музея Рэспублікі Беларусь» працуе ў Гомельскім палацава-паркавым ансамблі. Створаны да 85-годдзя музея і 80-годдзя з дня вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў перасавачны праект прысвечаны народным мастакам Беларусі, сярод якіх ёсць удзельнікі Вялікай Айчыннай вайны. Прэзентацыя адбылася ў Мастацкім музеі імя В. К. Бяліннікава-Бірулі ў Вільнічыцах, паазней выстаўка прайшла ў філіяле «Мастацкі музей» Брэсцкага абласнога краязнаўчага музея. Да канца года праект змогуць ацаніць жыхары Віцебска, Гродна і Магілёва. У Гомелі ён будзе працаваць да 29 верасня.

Агляд афіцыйных падзей ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

стасункі

Намаганні недарэмныя

У Беларусі добра ведаюць чачэнскага паэта і перакладчыка, народнага пісьменніка Чачэнскай Рэспублікі Адама Ахматукаева. Ён неаднойчы наведваў Мінск, удзельнічаў у сустрэчах беларускіх і расійскіх пісьменнікаў. У перакладзе на беларускую мову ў серыі «Сябрына: пэзія народаў Расіі» надрукавана яго кніга вершаў.

Асобны складнік творчай дзейнасці Адама Ахматукаева — гэта работа над перакладамі беларускай паэзіі на чачэнскую мову. Дзякуючы яго намаганням у Грозным пачылася свет кніга беларускай паэзіі. Вершы і паэмы Якуба Коласа, Янкі Купалы, Пімена Панчанкі, іншых класікаў і сучаснікаў надрукаваны ў розных чачэнскіх перыядычных літаратурна-мастацкіх і грамадска-палітычных выданнях.

Днямі чачэнскі літаратар адзначаны граматай Саюза пісьменнікаў Беларусі за вялікі ўклад у беларуска-чачэнскі літаратурны сувязі.

Нагадаем, што плённа над прадстаўленнем беларускай літаратуры чытачам Чачэнскай Рэспублікі ў Грозным працуюць яшчэ Пецімат Пецірава і Руслан Кадзіеў. Раней шмат у гэтым кірунку зрабіла Лула Куні, галоўны рэдактар часопіса «Нана», на вялікі жаль, яна пайшла ўжо з жыцця.

Новыя праекты, якія прадставяць чачэнскую літаратуру на беларускай мове, рыхтуюцца да рэалізацыі ў Мінску.

Кастусь ХАДЫКА

Грунтоўны падыход

3 жніўня ў сваім нядзельным выпуску мальційскага газеты «ГТ-Торча» ў рэдакцыйным артыкуле павіншавала Саюз пісьменнікаў Беларусі з 90-годдзем. Да таго ж выданне надрукавала пераклады вершаў Алесьа Бадака «Таёмны сад», Віктара Шніпа «Сад вечнай самоты» і народнага паэта Беларусі Рыгора Барадуліна «Раманс». Пераўвасобіла творы на мальційскую мову Яна Псайла.

Перакладчыца не ўпершыню звяртаецца да беларускай паэзіі і прозы. Дзякуючы ёй палітычнаму загучалі творы класікаў беларускай літаратуры Якуба Коласа, Янкі Купалы, Максіма Багдановіча. Звычайна Яна Псайла друкуе пераклады з грунтоўнымі прадмовамі, у якіх расказвае не толькі пра саміх паэтаў, беларускую літаратуру, але і пра нашу краіну.

Паступова беларуска-мальційска літаратурны сувязі, дзякуючы такому с'яроу беларускай літаратуры, як Яна Псайла, набываюць свой канкрэтны змест.

Мікола БЕРЛЕЖ

не абмініце

Збіраешся выступаць? Рыхтуйся!..

У Выдавецкім доме «Звязда» пачылася свет кніга доктара педагагічных навук, члена Саюза пісьменнікаў Беларусі Аляксандра Радзькова «Вкраплення в офіцыйныя, навучныя і корпаратыўныя доклады, а такжэ саержанне бесед і разгавороў».

Аляксандр Міхайлавіч вядомы чытачу па кнігах «Мой фізмат», «Рэктары», «Дыскрэты падыход да назірання жыцця», «Пра матэматыку і матэматыкаў», якія выйшлі ў выдавецтве «Мастацкая літаратура» і Выдавецкім доме «Звязда». «Пра матэматыку і матэматыкаў» — зборнік навукова-публіцыстычных нарысаў, які вытрымаў два выданні.

З анатацыі да кнігі «Вкраплення в офіцыйныя, навучныя і корпаратыўныя доклады, а такжэ саержанне бесед і разгавороў»: «Да любога выступлення перад людзьмі трэба рыхтавацца. Ці гэта афіцыйная

справаздача на пасаджэнні ўрада, ці доклад на навуковай канферэнцыі, ці чарговая лекцыя перад студэнцкай аўдыторыяй, ці рэзюмэ перад

калегамі па працы, ці віншаванне сябра з днём нараджэння, ці слова на дарогу маладажонам, ці тост на сяброўскім застоллі. Аўтар кнігі сабраў пад адной вокладкай «украпленні» — гісторыі, прытчы і анекдоты, якія дапамогуць утрымаць аўдыторыю, зробіць выступленне захапляльным і запамінальным».

Чытанне «Украпі...» — не адзін дзень. Такую кнігу варта мець. Абапіраючыся на вопыт палярэднікаў, слаўных асоб, а таксама тых людзей, якія сустракаліся Аляксандру Міхайлавічу па жыцці, крочылі з ім нага ў нагу, якія і цяпер побач з ім, аўтар робіць шмат цікавых высноў.

Кнігу Аляксандра Радзькова «Вкраплення в офіцыйныя, навучныя і корпаратыўныя доклады, а такжэ саержанне бесед і разгавороў» можна набыць у кнігарнях ААТ «Белкніга» па ўсёй краіне, а таксама ў кнігарні «Акадэмікніга» ў Мінску.

Сяргей ШЫЦКО

імпрэзы

На палічцы — спеўнік для дзяцей

Творчая біяграфія кампазітара Алега Чыркуна, які нарадзіўся ў Мінску ў 1942 годзе, — сведчанне надзвычайнай увагі да беларускага мастацкага слова. Алег Міхайлавіч — аўтар музыкі да песняў на словы Ніны Загорскай, Уладзіміра Скарыніна, Валянціна Мысліўца, Пётруса Броўкі, Валянціна Лукшы і іншых беларускіх паэтаў. Кампазітар стварыў оперу для дзяцей, напісаў музыку да казкі «Бег Бай», ён з'яўляецца аўтарам народнай музычнай камедыі «Калі заспявае певень» (лібрэта належыць Георгію Марчуку), кантат «Пінерскі збор», «Вясна-красна», трыпціхаў для хору а капэла «Не вярнулі дарогі» і «Ружы бяссмерця», сімфанічных паэм, вакальных цыклаў, рамансаў. А яшчэ Олег Чыркун — стваральнік музыкі да драматычных спектакляў, а таксама да тэлеспектакля «Новая зямля».

Шырокую палітру працы кампазітара паказвае і новы песенны зборнік — «Песні для дзяцей». Разам сабраны наступныя творы — ноты і словы — песні «Зіма», «Раніца вясною» (вершы Якуба Коласа), «Пралеска» (словы Веры Вары), «Ручаёк» (тэкст напісаны Алесем Бадаком), «Бяседная» (словы Максіма Багдановіча), «Дудачка» (верш Змітрака Бядулі), «Пра мышку і кніжку» (словы Івана Муравейкі), «Цымбалы» (верш Эдзі Агняцвет), «Радзіма Беларусь» (словы Міхася Пазнякова) і інш.

Несумненна, такое выданне, як «Песні для дзяцей», надзвычай патрэбнае для музычных і агульнаадукацыйных школ, для самых розных дзіцячых мастацкіх калектываў. Вось толькі наклад гэтага песеннага зборніка Алега Чыркуна — усго 47 экзэмпляраў...
Сяргей ШЫЦКО

Паляшуккая гасціннасць

Напярэдадні Дня беларускага пісьменства Лунінецчына прыняла вядомых сучасных творцаў. Сустрэліся мінскія і брэсцкія літаратары. Такі фармат займеў назву «Палескія рабінзоны».

Летас пісьменнікаў цэла сустракалі Сінкевічы — кіраўніцтва сельвыканкама, настаўнікі і вучні мясцовай школы, работнікі СДК і бібліятэкі. Сёлета масток да Лахвы перакінуў настаяць Мокраўскага Свята-Пакроўскага храма іерэй Аляксандр Вабішчвіч.

У ліку ганаровых гасцей былі Марыя Міцкевіч — унучка Якуба Коласа і Янкі Маўра; Вера Міцкевіч — яшчэ адна ўнучка народнага паэта; старшыня камісіі па творчай спадчыне М. М. Калінковіча пры Саюзе пісьменнікаў Беларусі Сяргей Трахімёнак; паэт і празаік Іна Фралова, старшыня Брэсцкага абласнога аддзялення СПБ Таццяна Дзямідовіч.

Хвілінай маўчаня ўшанавалі памяць мінулагадняга ўдзельніка сустрэчы, вядомага знаўца прыроды і яе фотаадлюстравальніка Васіля Пятровіча Жушмы, які нядуаю завяршыў зямны шлях...

Цяпер Брэстчыну прадстаўлялі паэт Андрей Мазько, празаік, перакладчык, лаўрат Нацыянальнай літаратурнай прэміі Зінаіда Дудзюк, кандыдат філалагічных навук, дацэнт, выкладчык Брэсцкага абласнога інстытута развіцця адукацыі Уладзімір Сенькавец.

У дар школь, бібліятэчы, аграсядзібе «Палескія рабінзоны» пакінуты кнігі з аўтаграфамі ўдзельнікаў літаратурнага свята. Дарчы, плануецца правядзенне «Палескіх рабінзонаў»-3. Дзе? Пакулу захаваем інтрыгу.
Таццяна КАНАПАЦКАЯ

3 нагоды

Сяргей ЧАРКОЎСКІ:

«Вельмі важна нагадваць пра адвечныя каштоўнасці»

Праз тыдзень жыхароў і гасцей Навагрудка чакае вялікая гістарычная падзея: горад адзначае 980-годдзе першага летапіснага згадвання пра Навагрудак. Поўную праграму ўсіх мерапрыемстваў з 23 да 25 жніўня можна ўжо знайсці на сайце Навагрудскага райвыканкама.

Спецыяльна для чытачоў «ЛіМа» старшыня Навагрудскага райвыканкама Сяргей Чаркоўскі расставіў акцэнты, на якія мерапрыемствы варта звярнуць увагу ўсім, хто хоча далучыцца да беларускай гісторыі, нашай культуры і прыгожага пісьменства.

— Сяргей Сяргеевіч, якія задачы ставілі перад сабой арганізатары, прадумваючы святочную праграму з улікам ролі Навагрудка сёння і беларускай гісторыі наогул? Афіша вельмі багатая на самыя розныя мерапрыемствы...

— Значнасць Навагрудка ў гістарычным кантэксце ведае кожны беларус. Асабіста я не сустрэкаў чалавека, які б не ведаў, дзе знаходзіцца наш горад і што ён з сябе ўяўляе. Менавіта таму, прадумваючы праграму свята, мы хацелі больш паказаць сучаснае жыццё Навагрудка. Канешне, ён і так папулярны, але наша асноўная задача — паспрабаваць выкарыстаць увесь закладзены патэнцыял, які ў нас ёсць, у тым ліку турыстычны. Навагрудак сёння — горад, які працягвае свае традыцыі, шануе людзей, якія дзякуючы сваім справам пацвярджалі значнасць горада. Хачу падкрэсліць: не кожны невялікі горад можа пахваліцца трыма цікавымі і такімі добрымі музеямі, а ў Навагрудку іх ажно тры — Дом-музей Адама Міцкевіча, Краязнаўчы музей і Музей яўрэйскага супраціўлення. Гэта вялікі скарб, што мы ў межах аднаго не надта і вялікага горада можам так расказаць пра нашу гісторыю, ваеннае мінулае і пра беларускія класікаў.

Акцэнтную ўвагу яшчэ і на тым, што ў мерапрыемствах, якія ў нас адбудуцца, закладзены вялікі сэнс. Гэта не проста канцэрты і феерверк, каб людзям было прыемна і весела бавіць свой вольны час. Усё больш глабальна! У наш час, калі гісторыя перапісваецца, а традыцыі мяняюцца, вельмі важна нагадваць пра адвечныя каштоўнасці. Інакш моладзь літаральна плавае на хвалях інфармацыйнага брудку. Арганізуючы святаванне ўпамінаючы Навагрудка ў летапісе, мы замочуем інфармацыю пра нашу гісторыю ў памяці сучаснікаў і маладога пакалення ў тым ліку, бо яны будуць несці гэтыя традыцыі і нашы вечныя каштоўнасці ў будучыню. Такім чынам, моладзь, якая возьме ўдзел у нашым свяце, зможа не толькі далучыцца да нашай гісторыі і сучаснага жыцця Навагрудка, але і адарвецца ад гаджэтаў. Мы стварылі вельмі цікавую разнастайную праграму: гэта не банальныя дыскатэкі, хоць магчымасць патанчыць таксама будзе, гэта навукова-практычныя канферэнцыі, рыцарскі турнір, літаратурна-музычны салон, пляцоўка «Лэдзі дасканаласць» — гэта выстаўка-прэзентацыя вячэрніх і шлюбных строяў і іншыя мерыпрыемствы самых розных кірункаў. На свяце ў Навагрудку можна будзе і добра правесці час, і мець зносіны з інтэлектуальнымі, цікавымі людзьмі. Яшчэ раз хачу запраسیць на наша свята моладзь і ўсіх ахвотных. Моднае сёння сучаснае слова «хайп» — часовы тэрмін. А веданне сваіх традыцый, асваванне нашай гісторыі, духоўнасць, павага да культуры, пашана да слова — гэта ўсё вельмі важна для беларускага грамадства сёння як ніколі.

— Калі ласка, раскажыце падрабязней пра Літаратурна-музычны салон, які адбудзецца 25 жніўня сумесна з Саюзам пісьменнікаў Беларусі.

— Мерапрыемства такога кшталту ў нас пройдуць першыню і можа стаць добрай традыцыяй у будучыню. Мадэратарам літаратурна-музычнага салона стане вядомая тэлеведучая Вольга Венская. Спачатку ўсё будзе адбывацца на адкрытай пляцоўцы Дома-музея Адама Міцкевіча, дзе пройдуць прэзентацыя кніг беларускіх пісьменнікаў і паэтаў, якія прыедуць да нас ад Саюза пісьменнікаў Беларусі: гэта Людміла Кебіч, Дзмітрый Радзівончык, Кацярына Хадасевіч-Лісава, Валянціна Драбшэўская, Таціяна Яцук, Святлана Кошур, Павел Гушынец, Ірына Карнаухава, Рагнед Малахоўскі. Кожны ахвотны зможа бліжэй пазнаёміцца з іх творчасцю. Зразумела, удзел у гэтым мерапрыемстве возьме і старшыня СПБ Аляксандр Калічэвіч. Таксама чакаецца знаёмства з кнігамі папулярнага сёння аўтара раманаў Алясей Кузняцовай. З 14 гадзін уся дзея перанясенца ў залу Дома-музея, дзе да пісьменнікаў далучацца беларускія артысты.

Фота Лізаветы Голыд.

— Сяргей Сяргеевіч, якія яшчэ важныя для прыгожага пісьменства падзеі чакаюць у Навагрудку ў гэты дзень?

— 25 жніўня таксама адбудзецца падвядзенне вынікаў літаратурна-паэтычнага конкурсу «Зямля, што дорыць натхненне», прысвечанага 980-годдзю з часу першага летапіснага ўпамінавання аб горадзе Навагрудку. Такім чынам, мы падтрымаем пачынаючых юных творцаў, што таксама будзе спрыяць развіццю беларускай літаратуры і павазе да беларускага слова. Конкурс праводзіцца да 1 жніўня сумесна з Саюзам пісьменнікаў Беларусі, Выдавецкім домам «Звязда» і Навагрудскім райвыканкамам. Прыём работ ажыццяўляўся з 1 чэрвеня да 25 ліпеня. З 26 ліпеня да 1 жніўня журы адбрала пераможцаў па ўзроставых групах і намінацыях. У гэтым творчым спаборніцтве бралі ўдзел дзеці ва ўзросце ад сямі да сямнаццаці гадоў. 25 жніўня будуць агучаны імяны пераможцаў у дзвюх намінацыях — «Літаратурны твор уласнага сачынення (нарыс, эсэ, верш)» і «Відэаролік чытанія верша любога аўтара пра Навагрудак». Планаецца, што найлепшыя конкурсныя работы будуць надрукаваны на сайтах арганізатараў і ў СМІ.

— Чаму, на вашу думку, Навагрудак — той горад, які сапраўды натхняе на творчасць, на прызнанне ў любові свайму краю. Што менавіта вы знаходзіце ў ім асаблівага?

— Я чалавек, які больш звязаны з вытворчасцю, народнай гаспадаркай. Маім прыярытэтам першапачаткова была падтрымка сацыяльна-эканамічнага статусу раёна. Я больш аналізаваў лічбы і ніколі не думаў, што мяне настолькі хутка захопіць гэта культурная спадчына Навагрудчыны, сама атмасфера горада, асабліваць рэльефа раёна. Гэта вельмі маляўнічыя мясціны: разнастайныя пароды дрэў, рэчкі, крынічкі, узвышша. Тут жывуць асаблівыя людзі са сваім падыходам да жыцця, вельмі добрыя і спагадлівыя, якія памятаюць сваё мінулае і шануюць беларускую культуру. Гэта мяне вельмі натхняе на якасную працу, а працую я старшынёй Навагрудскага райвыканкама ўжо болей за два гады.

Навагрудак — асаблівы горад! Калі выходзіш на замкавую гару, бачыш увесь гэты прастор, усю гэтую прыгажосць, разумееш, чаму Адам Міцкевіч натхняўся на сваю творчасць менавіта ў нас і ўсё жыццё яшчэ згадваў Навагрудак. Канешне, можна шмат яшчэ чаго казаць пра наш горад. Аднак лепш за ўсё прыехаць у Навагрудак, каб далучыцца да беларускай гісторыі, культуры, нашых спрадвечных каштоўнасцей.

Гутарыла Ірына ПРЫМАК

«25 жніўня адбудзецца падвядзенне вынікаў літаратурна-паэтычнага конкурсу «Зямля, што дорыць натхненне», прысвечанага 980-годдзю з першага летапіснага ўпамінавання аб горадзе Навагрудку. Такім чынам, мы падтрымаем пачынаючых юных творцаў, што таксама будзе спрыяць развіццю беларускай літаратуры і павагі да беларускага слова».

«ЛіМ»-люстэрка

Фотавыстаўка «Погляд дружбы» працуе ў Ташкенцкім доме фатаграфіі. У экспазіцыю ўвайшлі творы, якія дэманструюць лад жыцця, культуру і традыцыі розных нацыянальнасцей, якія жывуць ва Узбекістане. На фатаграфіях адлюстравана ў тым ліку дзейнасць Беларускага культурнага цэнтра Ташкента «Світанак» і ансамбля «Кацюша», які дзейнічае пры ўстанове. Фотавыстаўку «Погляд дружбы» наведалі супрацоўнікі Пасольства Беларусі ва Узбекістане сумесна з актывам Беларускага культурнага цэнтра «Світанак», удакладняе БелТА.

Мінскі міжнародны кінафестываль «Лістапад» запланаваны на 1—8 лістапада. Як інфармуе БелТА, на фестываль падзена ўжо больш за 2200 заявак з 112 краін. Гледачоў чакае сем конкурсных праграм, у якіх яны ўбачаць найлепшыя фільмы з розных куткоў зямлі. Рэжысёрская група рыхтуе незвычайную цырымоную адкрыцця на галоўнай сцэне краіны — у Палацы Рэспублікі. Між іншым, Нацыянальная кінастудыя «Беларусь-фільм» адкрыла рахунак, куды любы ахвотны можа пералічыць уноск на падрыхтоўку і правядзенне кінафестывалю. Яго можна знайсці на сайце Міністэрства культуры.

Міжнародны фестываль харэаграфічнага мастацтва «Сожскі карагод» будзе праходзіць з 13 да 15 верасня ў Гомелі, паведамляе БелТА. «Расійскія калектывы прадставяць танцавальную палітру ад Урала да Бранска. Гледачоў чакае сустрэча з грузінскімі і азербайджанскімі ансамблямі, а таксама экзатычнымі танцорамі са Шры-Ланкі. Чакаецца прыезд і іншых харэаграфічных калектываў з усходніх краін, а таксама блізкага і далёкага замежжа», — пракаментавалі праграму свята танца галоўны рэжысёр фестывалю Пётр Сварылоў.

Фестываль дакументальнага кіно «Еўразія. DOC» абнародаваў сёлетнюю праграму. Усяго на конкурс даслана 324 дакументальныя кінастужкі з 16 краін свету. Арганізатары адзначаюць пашырэнне геаграфіі фестывалю. Так, удзельнічаюць дакументалісты з Расіі і Беларусі, Казахстана, Арменіі, Кыргызстана, Узбекістана, да таго ж свае работы заявілі на конкурс рэжысёры з Бангладэш, Германіі, Грузіі, Індыі, Ірана, Латвіі, Турцыі ды іншых дзяржаў. У фінальную праграму ўвайшло 32 фільмы. Беларускія дакументалісты, апроч іншага, традыцыйна звяртаюцца да тэмы Вялікай Айчыннай вайны.

Спецыяльна вывільі 100 знаходак на аб'екце Сархеалагічнай спадчыны «Селішча Падасінкі I», размешчаным на тэрыторыі раёна Краснапахорскі ў Новай Маскве. Пра гэта паведамляе «ИТАР-ТАСС». Сярод прадметаў — манеты, пірсценкі-пячаткі, нацельныя крыжы. Усе знаходкі археолагі адносяць да XIV—XV стагоддзяў. Падчас археалагічных даследаванняў былі выяўлены таксама шматлікія сляды ад старажытных пабудоваў і розных ям, у тым ліку сцяпоў, леднікоў для захоўвання прадуктаў і нават ачага. На думку спецыялістаў, знаходкі сведчаць аб тым, што на тэрыторыі селішча Падасінкі I у Сярэдняй вякі размяшчалася дастаткова развітае паселішча.

Рэстаўрацыя флігеля музея-сядзібы Фёдара Шаляпіна завершана, поўнасцю адрэстаўравана сядзібу плануецца да канца 2025 года, паведавае «ИТАР-ТАСС». Так, у будынку 1856 года пабудовы адрэстаўравалі фасады і ўнутраныя інтэр'еры, аднавілі ліпны дэкор і адбудавалі гістарычныя дзверы. Цяпер спецыялісты прыступілі да работ на яшчэ адным аб'екце комплексу — гэта дом, у якім спявак жывіў з 1910 да 1922 года. Фёдар Шаляпін быў першым народным артыстам РСФСР (1918). Ён выступаў у Вялікім і Марынінскім тэатрах, на сцэне Маскоўскай прыватнай рускай оперы, шмат гастрываваў.

Студыя Searchlight Pictures назвала дату прэм'еры фільма «Дасканалы незнаёмец» у 3ША. Прэм'ера баёнікі пра амерыканскага спевака Боба Дзілана плануецца паказаць сёлета 25 снежня. Лаўрэата Нобелеўскай прэміі па літаратуры ўвасобіў нанімант на прэмію «Оскар», зорка «Дзюны» Цімаці Шаламэ. Праект раскажа аб пераездзе Боба Дзілана ў Нью-Ёрк і музычным станаўленні. У стужцы, рэжысёрам якой выступіў Джэймс Мэнголд, таксама здымаліся Эль Фанінг, Эдвард Нортан, Моніка Барбаро, Бойд Холбрук ды іншыя.

Выходзіць міні-серыял «Усе супадзенні выкладковыя». Як паведамляецца на платформе «Кінопоиск», гэта новая рэжысёрская работа Альфонса Куарона. Па сюжэце вядомая журналістка (яе ўвасабіла Кейт Бланшэт) даведваецца, што з'яўляецца галоўнай герцагіняй рамана, у якім раскрываецца яе таямніца. У аснову псіхалагічнага трылера легла аднайменная кніга Рэні Найт. Разам з Кейт Бланшэт у міні-серыяле зняліся Саша Барон Коэн, Леслі Мэнвіл, Кевін Клайн ды іншыя.

Цікавінкі ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

У чаканні промняў асветніцтва

Івацэвічы актыўна рыхтуюцца да Дня беларускага пісьменства

Горад жыве прадчуваннем свята. У пачатку жніўня ў райцэнтры прайшло пасяджэнне Нацыянальнага арганізацыйнага камітэта па падрыхтоўцы і правядзенні Дня беларускага пісьменства. Старшыня аргкамітэта намеснік прэм'ер-міністра краіны Ігар Петрышэнка пазнаёміўся з аб'ектамі, правёў нараду, на якой вызначаны тэрмін завяршэння будаўніча-рамонтных работ — 25 жніўня.

Каб кожны адчуў сваё дачыненне

Старшыню райвыканкама Уладзіміра Бялова цяпер рэдка можна застаць у рабочым кабінце. Карэспандэнту газеты ўдалося задаць некалькі пытанняў кіраўніку раёна літаральна ў перапынку паміж нарадамі.

— Івацэвіцкі раён багаты на помнікі і памятныя мясціны, аб'екты гісторыка-культурнай спадчыны, працяглыя яго літаратурныя сцежкі. Якім чынам гэты патэнцыял будзе выкарыстаны падчас святкавання галоўнага дня кнігі і слова гэтага года?

— Наш раён унікальным тым, што на яго тэрыторыі мяжуюць Палессе і сярэдняй паласа. Раней казалі, што палешукі — тыя, хто поле шукае, а палевікі — тыя, хто поле мае. У нас жывуць і тыя, і другія. Таму мы надзвычай багатыя разнастайнымі строямі, фальклорам, традыцыямі. У межах раёна можна знайсці вельмі розныя прыклады пералічанага. Ну, і нашы славуцкі музей, Косаўскі палац, мемарыяльны комплекс партызанскай славы «Хаваншчына» — усё яны так ці інакш будуць задзейнічаны ў праграме. Краязнаўчы раён падрыхтаваў цікавыя даклады на канферэнцыю «Івацэвіцкія чытанні». Літаратурных імёнаў і падзей у нас дастаткова. Заўсёды на слыху Піліп Пестрак, яго імя носіць бібліятэка. Абавязкова згадаем Алесь Зайку, былога настаўніка з Заполля, які склаў «Дыялектны слоўнік Косаўшчыны» і шмат зрабіў для таго, каб фальклор, прыказкі, прымаўкі, назвы населеных пунктаў яго малой радзімы захаваліся, а не зніклі. Спадзяюся, што на канферэнцыі мы пачуем новыя імёны, новыя звесткі пра літаратурную спадчыну рэгіёна.

— Што для вас як кіраўніка раёна ўяўляецца самым галоўным у вялікім працэсе падрыхтоўкі, які ўжо выходзіць на фінальную стадыю?

— Галоўнае — прыцягнуць, задзейнічаць як мага больш людзей, арганізацыі, устаноў. Хочацца, каб справа падрыхтоўкі да Дня беларускага пісьменства стала справай агульнай для ўсяго раёна, каб кожны адчуў сваё дачыненне да будучай падзеі, тады і свята будзе больш яркім, запамінальным. Плануем яшчэ правесці адзін-два суботнікі, каб нанесці апошнія штрыхі прыгажосці і парадку. Арыентуем гараджан на тое, каб упрыгожылі свае дамы і падворкі, каб зрабілі пасільны ўнёсак у агульную справу. Скажам, жыхар прыватнага сектара можа ўзяць выдр, рыдлёўку, ды крыху палешыць тэрыторыю і за сваёй агароджай. Другі дапамога неак іншак. Так, дарэчы, было з самага пачатку падрыхтоўкі.

Гэта свята напраму звязана з нашымі каранямі, нашай культуры, нашымі славуцямі, якімі багата Івацэвічына. Таму асабліва важна, каб як мага больш людзей адчулі сябе датычнымі да падзеі, што і паспрыяе справе ўмацавання адзінства.

— Наколькі я ведаю, падрыхтоўка пачалася яшчэ ў мінулым годзе. Калі гаворыць каратка, што асноўнае зроблена, чым прырос райцэнтр?

— Найперш прырос прыгажосцю. Горад на вачах пераўтвараецца. Па некаторых вуліцах пракладзены новыя інжынерныя камунікацыі, шэраг дамоў асабліва ў цэнтральнай частцы горада перажылі капітальныя альбо бягучыя рамонт, фасады іх атрымалі новы выгляд у арыгінальным колеравым рашэнні. Змяніліся да непазнавальнасці таксама фасады адміністрацыйных пабудов, магазінаў. На змену блякламу вобліку прыходзіць спектр спакойных тонаў з яркімі акцэнтамі, такім чынам, кожнае збудаванне атрымлівае індывідуальны характар. Пракладваецца асфальт і трактурныя дарожкі. На плошчы Леніна падыходзіць да завяршэння рэканструкцыя фантана.

Па праграме падрыхтоўкі да свята ня-мала зроблена на аб'ектах сацыяльнай сферы. Выдзецца добраўпарадкаванне тэрыторыі, двароў, робяцца пад'езды да дзіцячых садкоў, штодня з'яўляюцца новыя клумбы.

Інтэрактыўны стэнд і новыя кнігі

Да Дня беларускага пісьменства рыхтуюцца ўсе арганізацыі і ўстановы раёна. І першая ў гэтым шэрагу — раённая бібліятэка імя Піліпа Пестрака. Знаходзіцца яна ў вялікім і светлым будынку, узведзеным у 1956 годзе.

— Сёлета ўстанова перажыла вялікі рамонт і абнаўленне — расказала дырэктар Івацэвіцкай раённай бібліятэчнай сеткі Галіна Міхнюк. — Абноўлены фасад выглядае стыльна. Цалкам памянся пляцоўка перад уваходам, на змену старым ліпам прыйшла зялёная зона з лаўкамі, цэнтрам якой стаў арт-аб'ект «Лятучыя кнігі».

Арт-аб'ект «Лятучыя кнігі». Фота аўтару.

Таксама праведзены рамонт у памяшканнях абанемента і чыгальнай залы, абноўлены холы на паверхах. Установа атрымала новую мэблю, тэхніку, супрацоўнікі развешваюць карціны і абстаўляюць канферэнц-залу.

Бібліятэка актыўна працуе над абнаўленнем фонду. Нядаўна саюз пісьменнікаў Беларусі зрабіў падарунак — старшыня Саюза Алесь Карлюкевіч перадаў каля тысячы экзэмпляраў кніг беларускіх аўтараў.

Усе нюансы адкрыцця арганізатары пакуль трымаюць у сакрэце, але вядома, што ў цырымоніі адкрыцця таксама будзе задзейнічана бібліятэка. У скверы Перамогі непадалёку пакажуць рэканструкцыю ваенных падзей, якія адбываліся ва ўрочышчы «Хаваншчына», затым удзельнікі мерапрыемства накіруюцца да бібліятэкі, якая сустрэне

Фота з тэлеграм-канала «Івацэвічы.News»

Падчас адкрыцця абноўленай Дошкі гонару.

гасцей выставай-прэзентацыяй. Апошняя ўключае ў сябе кніжную выставу «Івацэвіцкі раён: гісторыя і сучаснасць» з шэрагу радзелаў. Напрыклад, Целяханская бібліятэка рыхтуе экспазіцыю «Генацыд — боль і памяць». Тамтэйшыя супрацоўнікі падыходзіць да працы творча, цікава афармляюць сваю выставу. Бібліятэкар з Гошчавы Алена Ляўчук нават правядзе майстар-клас па выбаце сувеніраў з салёнага цестра.

Літаратурная пляцоўка «Паэтычны дворык» прывабіць аматараў паэзіі, дзеці і дарослыя працягнуць вершы аўтараў, якія прадстаўлены ў кампазіцыі «Лятучыя кнігі». Яшчэ школьнікі рыхтуюць тэатрылізаваную дзею паводле вершаў Янкі Купалы. Віктарына «Промні асветніцтва» збірэ аматараў і знаўцаў беларускай літаратуры.

Паказаць творчасць моцнага духам земляка

Таксама варта наведаць музейны дворык Івацэвіцкага гісторыка-краязнаўчага музея. Як расказала дырэктар музея Раіса Горбач, дворык з'явіўся ў выніку добраўпарадкавання тэрыторыі, тут абсталявалі пляцоўку, дзе можна будзе ладзіць невялікія выставы і прэзентацыі. Праўда, пакуль яшчэ дворык рыхтуюцца, але работы ў ім — на дзень-два. А першым мерапрыемствам у новым дворыку стане прэзентацыя твораў земляка Анатоля Галушкі. Чалавек унікальнага лёсу, мастак, паэт, які пераадолеў уласную нерухомасць. Прыкаваны да ложка інвалід, ён ствараў карціны, трымаючы пэндзаль у зубах, а літаратурныя творы дыктаваў родным. Лаўрэат літаратурнай прэміі імя У. Калеснікі, ганаровы грамадзянін Івацэвіцкага раёна, на жаль, нядаўна пайшоў з жыцця. Засталіся вершы, карціны, якія і пакажуць у дворыку. «Мы хочам нагадаць пра чалавека, улюбёнага ў характэрнаму свету і родныя краявіды. У нас шмат людзей ведае пра Анатоля Галушку, яго творчасць, — гаворыць Раіса Іванавіч. — Абавязкова прагучаць яго радкі. Аўтар здолеў узяцца над уласным болем, над сваёй нерухомасцю і творчасцю разбурыў перашкоды, што ўзніклі з-за абмежаваных магчымасцяў.

Філіял музея — мемарыяльны комплекс партызанскай славы «Хаваншчына» рыхтуе рэканструкцыю падзей вайны. Рэканструктары пакажуць партызанскую школу ў скверы Перамогі. Дарэчы, перад Домам культуры будзе ўстаноўлена скульптурная кампазіцыя, якая прадстаўляе хлопчыка

і дзяўчынку з кнігай. Гэта падарунак гораду гільдыі кавалёў. Аўтары падкрэсліваюць, што ва ўсе часы, нават у такія ліхія, як вайна, калі страх вымушаў пакінуць свае дамы, кніга была запатрабавана, суправаджае чалавека ўсё яго жыццё.

Павага да спадчыны і роднага слова

Начальнік аддзела культуры райвыканкама Ірына Чалык сказала, што ўсе ўстановы культуры раёна рыхтуюцца да ўдзелу ў свяце. Чаго варты адзін толькі гастронамічны фест: дзе яшчэ можна паспытаць жытніа ляпешкі з крапівой? Гэтую страву гатовы прадставіць музей «Хаваншчына». А яшчэ партызанскі чай з шасці траў, сухарыкі івацэвіцкія, пернікі з сухафруктамі і шмат чаго іншага, што можна пакаштаваць толькі ў Івацэвіцкім раёне. Да таго ж пяць мясцовых гаспадынь пакажуць сваю аўтарскую кухню.

А на фестывалі народнай творчасці і фальклору можна будзе пачуць і ўбачыць творчых людзей з самых розных вёсак раёна. Яны пакажуць песні, танцы, элементы абрадаў, строі — усё, чым багаты кожны куток раёна. Больш за два дзясяткі майстроў раёна прымуць удзел у лакацыі «Горад майстроў». Яны падрыхтавалі выцінанкі, вышыванкі, сувеніры з івацэвіцкімі матывамі.

— Мерапрыемстваў запланавана на любы густ, — сказала Ірына Александравіч. — Напрыклад, пра 100-годдзе беларускай кінематографіі будзе нагадаць кінатэатр пад адкрытым небам, глядзчы змогуць убачыць стужкі айчынных аўтараў.

— У праграме рэспубліканскай навукова-практычнай канферэнцыі «Івацэвіцкія чытанні» прадугледжана пяць івацэвіцкіх дакладчыкаў, — паведамляе начальнік аддзела ідэалагічнай работы і па справах моладзі Юлія Сяўко. — Адзін з нашых краязнаўцаў нават раскажа пра нашчадка Пушкіна, ураджэнца Івацэвіцкага раёна.

Мы рады, бо маем што паказаць гасцям. Напрыклад, у скверы Перамогі, дзе адбудзецца адно з мерапрыемстваў свята, сёлета з'явілася Алея памяці. Мы сабралі з ўсяго раёна здымкі фантавікоў — тых, хто вярнуўся з вайны, і, наадварот, усіх, хто зрабіў унёсак у Вялікую Перамогу. І сёння кожны нашчадак удзельніка вайны можа знайсці здымак продка. Рэалізацыя гэтага праекта аб'яднала многіх людзей. Спадзяюся, што і падрыхтоўка да Дня беларускага пісьменства паслужыць справе адзінства на падмурку павагі да роднага слова, да кнігі, да нашай спадчыны.

Святлана ЯСКЕВІЧ

Мікіта ведаў шмат...

Рыгор Мурашка (нарадзіўся 16 лютага 1902 года, загінуў у красавіку ці чэрвені 1944-га) — адзін з найбольш знакамітых пісьменнікаў, якія працавалі ў беларускай літаратуры ў 1920—1930-я гады. Яго творы, а гэта шматлікія апавяданні, апавесць «У іхнім доме», раманы «Сын» і «Садаўі святога Палікара», як быў упэўнены Максім Гарэцкі, «задуманы і напісаны заўсёды цікава. У іх часам ёсць пэўны элемент прыгодніцтва. Стыль вобразны і дынамічны», хоць «часам шкодзіць не зусім схаваная ідэалагічная тэндэнцыя і ўхіл у падкрэсліванне эфектаў».

Валеры Маракіў і Рыгор Мурашка, 1935 г.

На жаль, доўгі час не было пэўнасці пра ваенны перыяд у яго жыцці. З'яўляліся сумненні, ці не звязаны з калабарантамі. Архіўныя звесткі паставілі над гэтым кропку. Маецца на ўвазе кніга Расціслава Платонава «Белоруссия. 1941-й. Известное и неизвестное. По документам Национального архива Республики Беларусь» (2000), артыкул Галіны Кнацько і Сяргея Крапівіна ў газеце «Советская Белоруссия» (1999, 8 мая), іншыя публікацыі. У адданасці Рыгора Данилавіча савецкай уладзе смянявацца не даводзіцца. Каб цалкам упэўніцца, як ён думачыўся да барацьбы з акупантамі, трэба прыгадаць, што ў студзені 1943 года Цэнтральны штаб партызанскага руху сфармуляваў групу спецыяльнага назначэння, закінутую ў наваколлі Мінска. Яе і ўзначаліў Сцяпан Казанцаў, у той час капітан.

Галоўным ставілася ліквідацыя палача беларускага народа Кубэ. Вызначаліся і іншыя, не менш важныя задачы: падрыхтаваць Мінскай ТЭЦ-1, афіцэрскай сталовай, кіназаль былога Дома Чырвонай Арміі. Для гэтага ў красавіку 1943-га з'явілася спецыяльная пастанова ЦК КП(б)Б «Аб узмацненні разведвальнай і контрразведвальнай работы ў партызанскіх атрадах Беларусі». У атрадах і брыгадах уводзілася пасада намесніка камандзіра па выведцы. За май — чэрвень трэба было падрыхтаваць не менш чым 80 разведчыкаў, якія б дзейнічалі ў буйных нямецкіх гарнізонах.

Сярод тых, каго 5 жніўня 1943 года завербавала група Казанцава, быў і Рыгор Мурашка. Яны пайшлі на гэты крок, нягледзячы на тое, што ў той час працаваў у калабаранскай «Беларускай газеце». Прыслужнік фашыстаў? Старанна разабраліся, і высветлілася, што на працу начнага карэктара ўладкаваўся, каб выжыць. У антысавецкіх настроях ніколі не быў замешаны. Уздольнічаў у барацьбе з польскімі акупантамі на Случчыне (1919—1920), быў паранены шэпталі. З 1920 года — член РКП(б). У 1920—1921 і 1924—1926 гадах служыў у Чырвонай Арміі. Падчас службы ў 1920 годзе скончыў курсы пры НКВС БССР, быў інструктарам павятовага ваенэрўкама.

Стаўшы агентам з апэратыўным псеўданімам Мікіта, канешне ж, з-за вялікай сакрэтнасці, па-ранейшаму ў пэўнай ступені заставаўся сваім у асяродку... чужых. Сярод яго знаёмых былі і тыя, хто стаў наймітам фашыстаў. Гітлераўскія прыслугачы давяралі яму, таму мог атрымаваць важныя звесткі, якія затым уваходзілі ў аналітычныя даклады, дасланыя Сцяпану Казанцаву. Той з прыпыскай: «Тыл ворага. Рудніцкі лес. Мінская вобласць» накіроўваў іх у Маскву начальніку Цэнтральнага штаба партызанскага руху Панцеляйшаму Панамарэнку.

Задача знішчэння Кубэ па-ранейшаму заставалася першаступеннай. Для ажыццяўлення яе, як вядома, рыхтаваліся многія падпольшчыкі. Рыгор Данилавіч, каб атрымаць неабходныя звесткі, не толькі на аднаго сабе разлічваў. Прыцягнуў да гэтага і знаёмых. Была наладжана сувязь з прыслугай, калі гаўляйтэр бывае на кварцэры, а калі адсутнічае. Вырашаны і іншыя пытанні, ад чаго залежаў поспех аперацыі. Запісы захаваліся, вось яны:

«План двара: Ход з боку Чырвонаармейскай. Ці ёсць ахова ў двары, якая, ці можна пранікнуць туды на 1/2 гадзіны і з якога боку?»

Ці ходзіць Н праз калітку свайго дома, ці жыве ў Г. К.?

Ці ёсць людзі не нямецкага паходжання, на якіх можна спадзявацца (з прыслугі)?».

У гэтых данясеннях раскрывалася і ўся праўда пра тых, хто на словах быў за «незалежную Беларусь», а ў сапраўднасці з'яўляўся гітлераўскім халуём. Усе нутро адшчапенцаў раскрываўся ў аглядах «Аб зараджэнні і дзейнасці нацдэмаўскага руху», «Аб прыбыцці ў Мінск беларускай эміграцыі і іх дзейнасці», «Агляд устаноў нямецка-беларускай адміністрацыі горада Мінска». Несумненна, што з'яўленне іх стала вынікам аднаго з загадаў Сцяпана Казанцава:

«Я папрасіў бы Вас апісаць каратка падзеі, якія характарызавалі б прыбыццё ў Мінск нацыяналістаў, іх імкненне атрымаць цёплыя пасады, іх халуйскія замашкі, іх дзейнасць <...>».

Увогуле, поле дзейнасці для Мікіты было шырокае. Па заданні свайго начальства збіраў усё, што сведчыла аб зверствах фашыстаў і іх памагатах. Выкрываў антынародную сутнасць ахвотнікаў гаварыць ад імя беларускага народа. Называў і прозвішчы тых, хто ў будучыні павінен панесці заслужанае пакаранне. Ды і не адзін быў у полі воін, а дзейнічаў са сваімі папалчнікамі. Пры гэтым працягваў ініцыятыву, чаго не мог не заўважыць Сцяпан Казанцаў, які прапанаваў яму ўзначаліць разведгрупу:

«Паважаны тав. Мурашка! Падумаце вось такое пытанне: ці зможаце Вы кіраваць невялікай групай у складзе пяці чалавек, арганізаваць самастойную групу, аналагічную групе Грышы і паралельна з ім.

Месяца дыслакацыя, я мяркую, можна будзе выбраць каля Грышы. Працаваць праз Астрашчыкі Гарадок і прылягачыя вёскі, а таксама ў напрамку — Лускава, Маславічы, Нялідавічы, Гарадок-Сёмкаў, Цна, Зацень і нш. Гэту задачу ўжо маюць Аляксей з Анатолем...

Вам у групу я мяркую даць двух аперработнікаў: Вашкевіча Пятра, Пруднікава Сцяпана і пару байцоў: Сілонава і Магусевіча Геню, вельмі смелага хлопца, які вельмі добра ведае мясцовасць і людзей у гэтых раёнах».

Сабраў Рыгор Мурашка і звесткі пра тое, як захопнікі па-варварску адносіліся да культурных каштоўнасцей Мінска: «Дом друку немцы занялі першапачаткова пад казарму. Са шматлікіх пакояў Белдзяржвыда выкінуты на двор як смецце: вялікія зборы рукапісаў беларускіх пісьменнікаў, што знаходзіліся ў працэсе падрыхтоўкі да друку, бібліятэка і архіў выдавецтва. <...> У падвалах бібліятэкі імя У. І. Леніна фашысты ўладкавалі сабе склад і лядоўню. З гэтай мэтай <...> выкінулі кнігі на двор (за бібліятэкай) і палілі іх рэгулярна вялікімі кучамі». Будынак Карціннай галерэі адвалі для жылга нямецкіх афіцэраў: «У выніку гэтага праз тыдзень-два са сцен галерэі зніклі амаль усе карціны. Карціны, якія ўлазілі

у афіцэрскае чамаданы з рамамі, зніклі са сцен з рамамі, калі ж памер рам не дазваляў гэта зрабіць — лязом ці нажом карціны выразаліся».

Не пашанцавала і калекцыі слухчых пясюў — адзінай у свеце. Праўда, мастакі Анатоль Тычына, Валяцін Ціхановіч і іншыя схавалі іх у скрыні і замаскіравалі ў падвале, а фашыстам казалі, што гэта гаспадарскія і канцылярскія рэчы. Але перакладчыца аказалася зраднайцай, засведчыла акупантам, што іх падманваюць. Унікальная калекцыя, коштам да 10 мільёнаў рублёў у валюце, паехала ў Кенігсберг. Аднаго з прыслужнікаў фашыстаў Мікіта, пішучы, як згарэў з цудоўнай і вялікай бібліятэкай Дом пісьменнікаў, называе канкрэтна. Нехта Пляханаў, былы карэспандэнт «Архитектурной газеты», з дазволу гітлераўцаў узламаў незгарэлы сейф з рукапісамі Эдуарда Самуіленка і тое, што засталася ад іх, выкінуў агонь. Гэты Пляханаў «намалываў першы ў Мінску партрэт Гітлера і затым заваліў сваім «мастацтвам» усе ўстанавы. З-за халуйства хутка ўвайшоў у давер да немцаў і завёў шмат знаёмстваў сярод нямецкага афіцэрскага і генеральскага, з якімі вельмі часта з'яўляўся ў нямецкіх легкавых машынах на вуліцах горада».

Калі над Рыгорам Данилавічам узнікла пагроза расправы, камандаванне спецатрада звярнулася да сваёй сувязной, былой настаўніцы Веры Румянцавай, каб дапамагла яму перабрацца ў вёску Малинаўка. Гэта за дзесяць кіламетраў ад Мінска. Вера Мікалаеўна ўспамінала: «Прайсці ў горад і выйсці з яго было не так проста: патрэбны былі спецыяльныя прапускі — аўсвайсы. Яны, вядома, у мяне былі — і для мяне, і для Мурашкі, але мала што магло здарыцца. Аднак усё адбылося вельмі добра. У горад я прыйшла без прыгод, і ў дзесяць гадзін раніцы на вуліцы Рэспубліканскай сустралася з Рыгорам Мурашкам. Наган, які быў у пісьменніка, я схавала ў сумку з харчамі. Для адводу вачэй пагутарылі хвілінку і спакваля рушылі ў дарогу. Без перашкод прайшлі амаль увесь горад, мінулі балотную станцыю і выйшлі на знаёмую лясную сцяжынку. Тут я ўздыхнула з палёкай: самая страшная і небяспечная засталася ў мінулым, кожная сасенка і ялінка тут могуць прыйсці на дапамогу, калі што-небудзь здарыцца...»

Аднак у вёсцы нечакана напаткалі немцаў. Бяды не мінаваць, калі б разгубіліся. Ды спатканне з небяспечкай, з якой сутыкаліся часта, прывяло да вытрымкі. Прадставіла Рыгора Мікуліча інспектарам школ, запрасіла на заняткі. Вечарам жа ён дабраўся да размяшчэння партызанскага атрада.

Выконваючы розныя заданні, сярод якіх былі складаныя, ніколі не кволюў на здароўе якога не было. Нават знаходзіў час, каб зрабіць накіды для будучых твораў. Той жа Вера Румянцавай прызнаваўся: «Пасля вайны абавязкова напішу раман пра наш знявечаны, але няскораны Мінск». Для гэтага, каб зрабіць занадоўкі, якія б маглі спатрэбіцца, нават выкарыстоўваў адвароты копіі сваіх баявых данясенняў.

Сваім дробным почыркам, яшчэ драбнейшым, чым асноўны тэкст, пакінуў замалёўку і на адваротным баку ліста, які падрыхтаваў для перасылкі пра лінію фронту Кузьмы Чорнаму. Вось яна: «Без утормы маха павольна шырокімі крыламі вялізная светлая птушка, і альбо цені, альбо срабрыстыя аблікі імчаць удалячынь па біліскага заснежаным полі.

Вечер імкліва рве і гоніць хмары, і хмары, знясілена бягуць з паўночнага захаду, дзе прасвячаюцца глыбокія, чыстыя, светлыя смагадры...»

На ўзгорак на кругавідзе выйшаў чалавек, выйшаў і стаў. Дарога яго ішла з поўдня, а ішоў ён здалёк. Ён змарыўся і ўспёрся абедзвюма рукамі на тоўсты кій, глянуў шырока перад сабой.

Насустрач белгі цені, і ясна блішчала срэбра гладкага, як шкло, сцвярдзелага снегу. Направа шумеў лес, і чалавеку здавалася, што ён чуе гул далёкага марскога прыбою. Далёка ўніз ляжала сонная вёска. Была ноч. І вёска, і цям'яны хваёвы лес час ад часу залівала ясным святлом месяца. Чалавек заправіў шапку і ўдыхнуў...»

Загінуў Рыгор Мурашка, калі гітлераўскае камандаванне, каб ачысціць паўднёвыя раёны ад партызан і падрыхтаваць шлях да адступлення, кінула на поўнач ад Мінска вялікія армейскія сілы. Пачалася блакада, якая каштавала жыцця многім народным мсціўцам. Тыя, хто ацалеў, спрабавалі вырацца з яе. Па некаторых звестках, Рыгор Данилавіч здолеў выбрацца з лесу і перабраўся праз шашу ў раёне Лагойска. Забегшы да найбліжэйшага хутара, папрасіў вады. Гаспадыня аказалася гасціннай, не вады прынесла, а халоднага малака. Ды начакана за вокнамі пачуліся людскія галасы, стрэлы. Рыгор Мурашка выскачыў з хаты праз акно і пабег у густую пяску. Але чарга з аўтамата скасіла яго.

З пярком ён не развітваўся і ў гады вайны. Пісаў не толькі данясенні, звязаныя з падпольнай работай. І не толькі звяртаўся ў Маскву, каб даведацца пра лёс жонкі і дачкі. У лагойскай падпольнай газеце «Голас Радзімы» было змешчана яго апавяданне «Смерць маткі». У гэце гэтай выступіў і з сатырычнай замалёўкай «Адваротная агітацыя» аб Беларускай цэнтральнай радзе — дапаможным дарадчым органе, галоўнай інстанцыяй беларускай калабаранскай адміністрацыі ва ўмовах нацысцкай акупацыі.

Ачышчальнай і адначасова выкрывальнай сатыраў быў напоўнены і памфлет «Чаму спыніўся шматліковы род Швайнбергаў». Завяршыў раманы «Таварышы» і «Насуперак лесу». Чытач змог пазнаёміцца толькі з першым з іх у часопісе «Польшы», ды і то толькі ў 1993 годзе. У ім вырашаюцца праблемы маральна-этычнага плана. На прыкладзе «кашцінага Васіля Савановіча — слесара, камсамольца, мастака, чалавека» Рыгор Данилавіч паказаў, як адарванасць ад звыклых умоў у проста мяняе многяе ў жыцці, а прымушае выпрацоўваць зусім іншыя крытэрыі ў адносінах паміж людзьмі.

Аляксей МАРЦІНОВІЧ

Выбрацца са свайго лесу...

Проза выклікае ў мяне асаблівую павугу з-за неабходнасці працяглага, засяроджанага ўзаемадзеяння са словам як з боку пісьменніка, так і з боку чытача. І хоць яна трохі болей за паэзію можа дараваць аўтару, але і ў ёй відаць ступень валодання словам, стылістычнае майстэрства, глыбіня аналізу жыцця, разуменне яго законаў. Прыгледзімся, што прапаноўвае ў празаічнай і паэтычнай падборках сёмы нумар «Польмя»...

Мастацкая рубрыка распачынаецца новым эпічным творам Уладзіміра Пніламедава — пісьменніка, які прыйшоў у літаратурную творчасць з навукі ў сталым узросце. Цяпер ён вітае чытачоў чарговым раманам пад назвай «У войску» з уласцівым (гэта адразу кідаецца ў вочы) тэксту «густым», насычаным, «шчыльным» нарагаваным.

Галоўны герой Платонаў толькі што скончыў універсітэт, але, нягледзячы на гэта, яго прызваваюць выканаць вайсковую павіннасць. Даводзіцца не толькі пакінуць работу ў дзіцячым доме, якая так падабаецца, якой не паспеў яшчэ наталіцца, але і адкласці ўжо запланаваную жаніцьбу. Хлопец развітваецца з бацькамі, бабуляй і дзядулем, слухае простыя слухныя парады, якія яму — у духу шляхціца Завальні — даюць старэйшыя, выпраўляючы ў шлях, і мужна ідзе «вучыцца» на абаронцу Айчыны — вытрымліваць муштру ў заснаванай на ідэі жорсткага падпарадкавання арміі.

Ліпенская проза — гэта яшчэ і апавесць «Восень Будапешта» Святланы Бязлепкінай — твор, напісаны без намёку на палітычную сітуацыю ў свеце. У ім апавядаецца пра падзеі венгерскага паўстання 1956 г., калі ў пасляваеннай расстаноўцы сіл у аддаленай ад нас краіне бушавалі міжусобіцы і «венгерскія помсцілі венграм».

У Другую сусветную вайну і пасля яе, з усталёваннем міру, у той «раскалавачаны час», большасць людзей імкнуліся выжыць, і не ўсім удалося захаваць сумленне. З вуснаў аднаго з герояў гучыць блізкае ўсходнім славянскаму сэнна: «Нам, маленькім людзям, нічога не застаецца, як сумленна рабіць сваю справу і не лезці ў палітыку! Затое палітыка нахабна лезла ў жыццё простых людзей». Сюжэт разгортваецца праз прызму свядомасці падлетка: ён глядзіць на свет юнымі вачыма і спрабуе разабрацца, назіраючы за дарослымі і падзеямі. Хлопец перажывае першую сімпатыю да дзяўчыны і «выкрышталізоўвае» венгерскую ідэнтычнасць.

Празаічную частку часопіса працягвае Вольга Русілка, выступаючы з творами ў кароткім жанры: яна прапаноўвае чытачу «Абразкі», напісаныя ў памяць пра родную вёску, у якой закрылася школа, адпрацаваўшы сорок гадоў і даўшы Беларусі шмат кандыдатаў навук. У кожным з маленькіх тэкстаў, што прымусяць чытача ціха ўсімхнуцца, раскажваецца пра нейкі цікавы выпадак з вясковага жыцця: аўтар кіруецца неабходнасцю ўжывання мясцовых слоў (каб захавацца!) ці арыгінальных наватвораў.

Паэзія распачынаецца нізкай Віктара Шніпа «Кожны мае свой лес», найменне якой невыпадковае: вобразы лесу і яго жыхароў, ваўкоў, фігуруюць у прыведзеных вершах часта. І адзін, і другі — знакавыя, сімвалічныя для Беларусі і беларусаў, вельмі распаўсюджаныя ў фальклоры і мастацкай літаратуры, таму паэт працягвае традыцыю. Уцёкшы ў лясныя нетры, лірычны герой не здолеў ні воўкам стаць, ні хату забыць, ні пазбавіўся ні адзіноты, ні экзістэнцыяльных скразяноў, а дарогі назад як быццам і няма... Кожны павінен за жыццё

разабрацца з уласным ментальным лесам — свядомасцю, псіхікай, знайсці ўваход і выйсце, — здаецца, гэтым якраз заняты цяпер паэт. У В. Шніпа лес — яшчэ і памяць, дзе ён блукае — у сваім дзяцінстве з бацькамі і маці:

Зайсці спрабу ў лес.

А лес, як дрот, калючы.

*Ён так сваю зрыбную беражэ дуіну.
Стаю. Гляджу. І мне маўчаць балюча,
І мрою: зранку з бацькам я траву каішу.*

Сяргей Давідовіч у нізцы «Там, дзе засталася сэрца» разважае пра імгненнае і вечае, пра адзінкавае і множнае, захапляючыся гэтай дзіўнай дваістасцю створанага Усявышнім свету. Але ў вершам амаль адсутнічаюць сум, трывога і іншыя складаныя пачуцці, як гэта бывае ў творах падобнай тэматыкі. Сустрэкаюцца ў аўтара выпешчаныя вобразы, якія сведчаць пра адчуванне слова і працавітасць: «сіні туман у нізіне кудзеліца», «небу прыемна ўпрыгожыцца зоркамі», «і моліцца на вяршыцы, дадзенаму Богам, // З нябеснай вышыні набожны малодзік», «а ноч калыша думку векавую» і інш. Нетыпова для творцы гучыць словапапярэджанне сабе самому пра тое, што свет вялікі, што ў ім паэтаў шмат, таму не трэба ганарыцца сваймі слынасцю.

XIX стагоддзе было часам падрыхтоўкі да карэнных зменаў у светапоглядзе і ладзе жыцця славянскіх народаў, у тым ліку і беларускага, таму Лучынаваму тэксты зольныя служыць крыніцай асэнсавання важных сацыяльных працэсаў і зрухаў у грамадскай свядомасці, якія змянялі чалавека і рыхтавалі яго да пераходу ў якасна новае з пункту гледжання побыту і ментальнасці жыцця ў XX стагоддзі.

Людміла Воранава ў ліпенскай падборцы «Мая дарагая ваколіца» прадстаўляе вершы, напоўненыя рознымі пачуццямі, але дамінуюць сярод іх боль і смутак, звязаныя з надыходам восені, з перажытым развітаннем з мамай, якая пакінула на памяць хіба што толькі пачырк на белае паперы ды твары на капунскай градзе. І ў вершах Л. Воранавай заўважная работа над словам і вобразнасцю радка: «гучыць задуменнасць у рытм паланэза», «ружавее ўсход марай дзявочаю», «цалюе наветра абшар», «салавейкі сады заліваюцца».

Загадкай аддзела філасофіі літаратуры і эстэтыкі Інстытута філасофіі НАН Беларусі Валерыі Максімовіч у грунтоўным навуковым артыкуле «Літаратурная творчасць у сістэме камунікатыўна-дыялагавых стасункаў» дзеліцца думкамі на рэдкую для беларускай навукі тэму — псіхалогію творчасці. Даследчык разглядае яе праз прызму камунікацый, таму што гэта два бакі аднаго медала, і сцвярджае яе ў якасці стрыжня сучаснай культуры, які аказвае ўплыў на механізмы культуры- і сэнсаўтварэння.

Мікола Мікуліч у артыкуле «Каб жыццё зарой квітнела...» Забыты паэт Заходняй Беларусі Кастусь Рагоўша» звяртае ўвагу на творчасць яшчэ аднаго літаратара першай паловы мінулага стагоддзя. У тэксце акцэнтуюцца мастацка-стылістычныя дамінанты творчасці Рагоўшы, спецыфіка вобраза лірычнага героя ў ёй, вылучаюцца тыповыя для яе праблемна-тэматычныя палі. Візіткар даследчыка ў яго працяглым спісе рэгулярных публікацый пра заходнебеларускіх паэтаў, здаецца, стала выкарыстанне ў назвах каказальнай цытаты з таго ці іншага верша.

Раман Уладзіміра Пніламедава «У войску». Чытаць онлайн: [Пніламедава Уладзімір](#)
Крытыка аповесці Святланы Бязлепкінай «Восень Будапешта»
Абразкі Вольгі Русілка
Вершы Віктара Шніпа, Сяргея Давідовіча і Людмілы Воранавай
Эса Петра Жаўняровіча «Шыб. Есць. Будзе» прысвечанае для пачатку года
Крытыка
Мікола Мікуліч пра заблытанне паэта Заходняй Беларусі Кастуся Рагоўшы
Мікола Мікалаеў пра беларускую справу Катэрыны Касовіч і Аляксандра Сяўма

Ні адзін нумар часопіса не абыходзіцца без віншавання з юбілеем, і гэтым разам Анатоль Трафімчык публікацыяй «Вучоны і Настаўнік, арганізатар навукі і грамадскі дзеяч: Сцяпан Сцяпанавіч Лаўшук» ушаноўвае свайго настаўніка і калегу. У тэксце не толькі раскажваецца пра маладыя гады будучага навукоўца, пра прычыны абрання кірунку прафесійнай, а затым і даследчыцкай дзейнасці, але і аглядаюцца найважнейшыя работы літаратуразнаўцы. Спадчына С. Лаўшукі налічвае больш за трыста навуковых публікацый, сярод якіх — манаграфія. Яны прадстаўлены двухзначнай лічбай. У ліку заслуг даследчыка і работа ў галіне тэксталогіі — падрыхтоўка збораў твораў пісьменнікаў, таму што такія выданні ён справядліва лічыў найлепшымі помнікамі. Асоба бібліяра раскрываецца і з іншых бакоў — як педагога, як грамадскага дзеяча і як чалавека.

Напрыканцы ліпеня ў Цэнтры даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры Акадэміі навук была праведзена навуковая канферэнцыя ў гонар юбіляра «Высокія арбіты грамадзянскасці: гісторыя, лёс, асобы: да 80-годдзя члена-карэспандэнта НАН Беларусі С. С. Лаўшукі». У мерапрыемстве ўзялі ўдзел не менш за шэсцьдзесят даследчыкаў, з выступленнямі якіх зацкаўленыя змогуць азнаёміцца па выніках запланаванай публікацыі зборніка дакладаў.

Пятро Жаўняровіч пакаладаўся пра ўшанаванне класіка беларускай літаратуры матэрыялам «Быў. Ёсць. Будзе. Эсэ да саракавога дня паміці Уладзіміра Караткевіча». Апелуючы да важнасці лічбы «сорок» у нумаралогіі і фальклоры, міфалогіі і хрысціянстве, а значыць, у традыцыйным ладзе жыцця беларусаў, факт таго, што сорок гадоў таму ў ліпені пісьменнік пайшоў з жыцця, аўтар пазіцыянуе як значны для беларусаў. У тэксце, якому даецца жанравае вызначэнне «эсэ», расстаўляюцца асноўныя акцэнтныя жыцця і творчасці літаратара, робіцца агляд значных твораў і звяртаецца ўвага на тыя цяжкасці, з якімі творца мусіў сутыкнуцца пры спробах публікацыі вершаў і раманаў ці кінарэалізацыі сцэнарыяў. Прыводзіцца дэталёвае прызнанне У. Караткевіча: менавіта фільмы ён лічыў важным сродкам уплыву на грамадскую свядомасць у сувязі з прастагаты і хуткасцю іх успрымання, у параўнанні з раманам.

Мікола Нікалаеў у створанай на падставе вывучэння архіўных матэрыялаў Расійскай нацыянальнай бібліятэкі ў Санкт-Пецярбургу публікацыі «Бела-

рускія справы Каэтана Касовіча і Афанасія Бычкова» прадстаўляе дзейнасць дзвюх займальных для гісторыі беларускай думкі асоб. К. Касовіч і А. Бычкова жылі і працавалі ў другой палове XIX стагоддзя, займаліся беларускім пытаннем, спрабавалі сабе гістарычна і этнічна «зразумець» і тым самым уплывалі на літаратурны працэс краю ды «выспяванне» ідэі Беларусі. Цытуючы дысертацыю М. Хаўстовіча, даследчык даводзіць, што на дзяржаўнай службе ці вучобе ў цэнтральнай Расіі многія пазбаўляліся ўплыву польскай ідэалогіі, пасля прыходзіла разуменне ўласнай адметнасці ад суседзяў з Усходу і Захаду і непасрэдна набыццё нацыянальнай ідэнтычнасці.

Вольга Круглова ў навуковым артыкуле «Нарыс Янкі Лучыны «С прадзвінчонай поеды» як узор міжкультуранага ўзаемадзеяння» разглядае адзін з тэкстаў вядомага шматмоўнага пісьменніка Беларусі XIX стагоддзя, дапаўняючы веды пра светапоглядныя асновы яго творчасці. Даследчыца вызначае жанр разгледжанага твора як «падарожны нарыс», дзеліць яго на тры часткі, адпаведна сканцэнтраванай у іх праблематыцы, дае сціслую характарыстыку кожнай, прыводзіць важныя вытрымкі, закранаючы і моўныя аспекты. Апорай для аналітыкі В. Кругловай служыць класіка айчыннага літаратуразнаўства — працы А. Мальдзіса, У. Мархеля, С. Майхровіча.

XIX стагоддзе было часам падрыхтоўкі да карэнных зменаў у светапоглядзе і ладзе жыцця славянскіх народаў, у тым ліку і беларускага, таму падобныя Лучынаваму тэксты зольныя служыць крыніцай асэнсавання важных сацыяльных працэсаў і зрухаў у грамадскай свядомасці, якія змянялі чалавека і рыхтавалі яго да пераходу ў якасна новае з пункту гледжання побыту і ментальнасці жыцця ў XX стагоддзі.

Празаічную частку часопіса працягвае Вольга Русілка, выступаючы з творами ў кароткім жанры: яна прапаноўвае чытачу «Абразкі», напісаныя ў памяць пра родную вёску, у якой закрылася школа, адпрацаваўшы сорок гадоў і даўшы Беларусі шмат кандыдатаў навук. У кожным з маленькіх тэкстаў, што прымусяць чытача ціха ўсімхнуцца, раскажваецца пра нейкі цікавы выпадак з вясковага жыцця: аўтар кіруецца неабходнасцю ўжывання мясцовых слоў (каб захавацца!) ці арыгінальных наватвораў.

Публікацыя Івана Чароты «Актуальнасцю запатрабаваны кампендыум» уяўляе сабой працяглую рэцэнзію на кнігу В. Ермаловіча «Беларусь у гады Вялікай Айчыннай вайны (1941—1945 гг.): пытанні і адказы» 2023 года. З тэксту зразумела, што гісторык пераказвае ў ёй ужо змешчаную ў папярэдніх сваіх манаграфіях інфармацыю, аднак паўтарэнне абумоўлена мэтай аўдыторыі, якой гэтым разам выступае маладое пакаленне. Спачатку рэцэнзент прапаноўвае сваю аналітыку інтэрпрэтацыі Другой сусветнай вайны ў сучаснай думцы, а затым пагаджаецца з ідэямі В. Ермаловіча пра неабходнасць падтрымання нацыянальнай памяці і клопату пра трансляцыю ў часе праўдзівых звестак пра падзеі Вялікай Айчыннай вайны.

Наталля БАХАНОВІЧ

Дзве грані дзіцячай прозы ад Жанны Міус

Імя магільскай пісьменніцы Жанны Міус (Усцінавай) даўно і трывала атысячліваецца з якаснай беларускамоўнай дзіцячай літаратурай. І з гэтым меркаваннем я неаднойчы пагаджалася ў рэцэнзіях. Але так склалася, што з творчасці Жанны Міус мне трапіліся ў асноўным кнігі, напісаныя ў вершаванай форме. Між тым аўтар на сённяшні момант прадставіла беларускаму чытачу ўжо пяць кніг дзіцячай прозы і працягвае развівацца ў гэтым жанры. А проза ўсё ж такі — гэта крышку іншае: тут патрабавецца большая ўвага да сюжэта, да персанажных арак, да логікі (так, і ў дзіцячай літаратуры таксама!).

Таму самы час ацаніць адну са свежых кніг пісьменніцы «Казачныя ночы Барвулі» і паспытаць: якая ж проза Жанны Міус на крытычны смак? Тым болей што дадзена кніга ў бягучым годзе з'яўляецца намінантам на Нацыянальную літаратурную прэмію.

Ужо з загаловка крытыка чакае сюрпрыз. Сам цыкл «Казачныя ночы Барвулі» зусім невылікі і займае толькі трэцюю частку кнігі. Дзве трэція прыходзяць на казачную апавесць «Прыгоды ў Грыбадзіўі». Два тэксты, пры гэтым даволі непадобныя па тоне і накіраванасці, прадстаўляюць сабой ледзве не розныя ўзоры дзіцячай прозы.

«Казачныя ночы Барвулі» — гэта аўтарская казка, нават аўтарскі міф. Жанна Міус ажыўляе лес і паказвае жыццё яго жыхароў. І тое, як яны разумеюць паходжанне ўсяго: месяца, дрэў, лесу ў цэлым.

«Прыгоды ў Грыбадзіўі» — гэта апавесць пра тое, як самы што ні ёсць сучасны лянівы падлетак становіцца... грыбам і трапляе ў дзіўнае ляснае царства. І, вядома, перавыхоўваецца ў працэсе.

Нягледзячы на тое, што танальнасць і прызначэнне ў гэтых частках кнігі рознае, іх аб'ядноўвае вобраз лесу. Лес у абедзвюх казках — таямнічае і поўнае неверагодных цудаў месца. А галоўнае — жывое. Дышае ў ім усё: камяні і пні, дрэвы і грыбы. І не проста жыве — сталае, весяліцца і сумуе, пакутуе ад несправядлівасці і расказвае казкі.

Якраз «Казачныя ночы Барвулі» — цыкл з трох рознахарактарных казак, звязаных адным слухачом — маленькай цікавай асінкай. У трох казках — страшнай, сумнай і вясёлай — распавядаецца пра асілку і чараўнікоў, тут сустракаюцца вогненныя цмокі і разбіты час, і можна нават наткнуцца на пасаг аб тым, што лясная прырода — заўжата мода.

«Казачныя ночы Барвулі», без перабольшвання, — самая атмасферная і найбольш цікавая для дарослага чытача частка кнігі. Меладрычнасць мовы, розныя апавядальнікі і розны настрой у кожным апаведзе, сумесь міфалагічнай і казачнай падачы і непаўторны каларыт кожнай гісторыі. А часам — смутак і несправядлівасць, якія так часта сустракаюцца ў міфах спраўдлівых:

«Прыліццешы зноў да яра, між зямлёй і воднай прасторай, дзе калісьці расло чарадзейнае дрэва, асілак Збераган, зусім абяскроўлены, абамлелы, упаў беспрытомны.»

«Вогненны цмок таксама знясілеў, і Выратаца адным меткім ударам маланкі забіла яго. Скурчыўся магутны цмок і пераўтварыўся ў скалу каменную...»

Акрамя таго, ва ўсіх трох казках заўважана і філасофскі пасыл (таксама цалкам міфалагічна спадчына). У першым апаведзе расказваецца пра сям'ю, пра адрачэнне ад яе, пра неабходнасць змагацца ў імя ўсяго, што квітнее і зеленае. У другім гаворка ідзе аб страчанай маладосці, згубленым часе (ці магчыма яго сабраць?). У трэцім чытача чакаюць вясёлыя роздумі пра тое, што прытрымлівацца моды бывае нядрэнна...

І ўсё гэта напісана вельмі дасканала, распеўнай і размеранай мовай, са звычайнымі для Жанны Міус мазурнымі знаходкамі, з ажыўленнем і расфарбоўкай літаральна ўсяго свету. «Казачныя ночы Барвулі» поўняцца фарбамі, шоргатам, пахамі, размовамі дрэў. І гэта робіць іх вельмі прывабнымі. Сам па сабе такі баланс жанру здаецца вельмі перспектыўным, і хацелася б, каб аўтар прытрымлівалася яго і надалей. Магчыма, праз пашырэнне «Казачных начэй», напісанне іншых казак у тым жа тоне.

А вось з жанравымі асаблівасцямі другой апавесці — «Прыгоды ў Грыбадзіўі» — дарослы чытач знаёмы як мае быць. Канечне ж, з дзіцства! Таму што формула «грубае і неслухмянае дзіця пераўтвараецца ў кагосьці альбо трапляе ў іншы свет, перажывае прыгоды, выпраўляецца» — вельмі часта сустракаецца і ў казках, і ў мультыплікацыйных фільмах. Можна прыгадаць апавесць В. Мядзведзева «Баранкін, будзь чалавекам». А прыгоды Олі і Яло ў кнізе «Каралеўства Крывых Люстэрак» В. Губарава? І як тут не ўспомніць мультфільм аб Краіне Нявывучаных урокаў, дзе да двоечніка прыходзяць паўтара землякопа! Агульнае для такіх твораў — павучальнасць, жаданне паказаць маленькаму чытачу розніцу паміж «можна» і «нельга». Гэта не робіць жанр заганным (а магчыма, нават і павялічвае яго карыснасць). Пытанне толькі ў тым, ці здолеа аўтар дастаткова завуаліраваць павучальны пасыл, не падаць яго ў лоб, не стаць для маленькага чытача строгім бацькам альбо матуляй, якія чытаюць натаці.

Жанна Міус цалкам спраўляецца з тым, каб трымаць баланс паміж займальнасцю і павучальнасцю ў сваім творы. Выклікае інтарэс ужо сама ідэя ператварыць маленькага гульця не ў насякомае, не ў звярка, а ў грыб.

Кожны этап падарожжа па казачнай лясной краіне паказвае Дасіку (дакладней, ужо Грыбасіку) не вельмі прыемныя бакі яго натуры. Але кожны этап адначасова атрымліваецца захапляльным, незвычайным, мудрагелістым. Аўтар паварочвае з простага шляху — паказвае натуральнае, прыроднае жыццё лесу, нагрукіць маленькіх чытачоў масай карысных звестак пра тое, хто як расце, чым адрозніваецца і г. д. Замест гэтага чытач паглыбляецца ў лясную казку — часам вясёлую, часам крышачку філасофскую, але нязменна вынаходніцкую. Чаго толькі варты грыбны футбол з настойлівым прамаханнем па варотах (і абавязковым захвальваннем гульцоў!). Альбо дождж сорама, што ідзе выключна па суботах? І тут вандроўка Грыбасіка крыху пачынае нагадваць падарожжа кэралаўскай Алісы — хіба што

Жанна Міус не імкнецца гуляцца з адсылкамі і абсурдам. Затое раскрывае «грыбную тэму» напоўніцу: ад цвілевых грыбоў і гульні са словам «цвіль» да вялікаснага «Грыбарыума». Калі чагосьці і не хапае ў гэтай вельмі грыбовай карціне, то хіба што «грибов из Рязани — тех, что с глазами». Урэшце, «Прыгоды ў Грыбадзіўі» ўсё-такі хутчэй пра беларускі лес.

Пры ўсёй гульнівай падачы, пры ўсім жаданні паіраізаваць і павесяліцца аўтар паспявае паразмаўляць з маленькім чытачом пра многія рэчы. Тут і ўважлівасць да старэйшых, абякаваць, лянота і неабходнасць працы, важнасць захавання прыроды чыстай, павага да яе. І нават «жыццё на канале» і залежнасць ад мабільных тэлефонаў і гульніў. Часам, праўда, мараль тэксту падаецца вельмі ўжо прама. Калі дзесяцігадовы хлопчык пачынае агучваць думкі тыпу: «Вось якімі мы былі дрэннымі, і як нашы родныя гэта трывалі?» — занадта відавочна, што за яго кажа аўтар. Аднак у астатнім тэкст дастаткова добра змыкаецца з сучаснасцю, у тым ліку і дзякуючы сучаснай лексіцы, дзе трапляюцца і неалагізмы, і нават крышкы жарганізмаў: «паселфіца», «квэст», «фрыкі зачараваньня».

Пры гэтым пазнавальнасці Жанна Міус таксама адвозіць месца: у «Грыбарыуме» маленькі чытачы змогуць даведацца аб грыбовай разнастайнасці, аб самым вялікім грыбе, аб таямніцах царства міцэтаў...

Якую ж выснову можна зрабіць пасля прачытання? «Казачныя ночы Барвулі» маюць выразны казачны смак (з яўным грыбным прысмакам). Два творы, якія змешчаны пад адной вокладак, адрозніваюцца атмасферай, тонам і жанравымі асаблівасцямі. Але яны аб'ядноўваюцца вобразам фантастычнага ляснога свету, каларытнасцю, маляўнічасцю, вобразнай мовай і гульнівай падачай. Кнігу можна назваць выразным прыкладам таго, што Жанна Міус як пісьменніца паспяхова развіваецца ў розных жанрах дзіцячай прозы і можа прапанаваць не толькі самым маленькім чытачам, але і дзецям сярэдняга школьнага ўзросту новае, цікавае, прыемнае і карыснае чытанне.

Алена КИСЕЛЬ,
кандыдат філалагічных навук

Чытацкі дзённік
Навума Гальпяровіча

«Дзяўчынка на шары»

Я, памятаю, вельмі любіў і стараўся заўсёды купляць у нашай кнігарні сімпатычныя тоненькія зборнічкі паэзіі і прозы пачаткоўцаў, якія мы паміж сабой называлі «тэлевізарамі», бо на вокладцы, нібы на тэлевізійным экране, быў змешчаны фотаздымак аўтара. Зверху красавая, па-цяперашняму кажучы, дагатып — «Першая кніга паэта»... Мне падабалася ў набытых гэтых «тэлевізарах» многія радкі маладых тады Алеся Разанава, Юркі Голуба, Рыгора Семашкевіча, Леаніда Дайнекі...

Да гэтага часу захоўваю крыху патрапанія ад доўгага разгортвання томікі паэзіі, многім з якіх ужо больш за пяцьдзясят гадоў. Столькі і зборніку «Рамонкавы бераг» Раісы Баравіковай. З вокладкі глядзіць на мяне прыгожае юнае дзяўчо, і я, разгортваючы зборнік, нібыта чую яе малады ўсхваляваны голас:

*Дазвольце мне вярнуцца
з лістападу,
З завет ці з дажджу ў
будзённы час,
каб доўга аддаць у глыбіню
пагляду, —
замоўчанае:
«Я КАХАЮ ВАС...»*

Нібыта само дыханне маладой вясны, нібы нясмелыя павевы лёгкага ветрыку былі ў гэтых, здаецца, простых радках, якія заварожвалі шчырасцю і нечаканай адкрытасцю і смеласцю.

*Я — дзяўчынка на шары,
што плыве у блакіце!
І палаюць Стажары
нада мною ў зеніце,
і нікому не ў цяжкасць,
я — нібыта пушынка,
што трапляе ў бязважкасць,
я — на шары дзяўчынка!
Шар вялікі, бязмежны
У здзіўленні я кратаю,
быццам Белья Вежы,
быццам чорныя кратэры,
горы ззяюць снягамі
і дымяцца абшары
у мяне пад нагамі.
Я — дзяўчынка на шары!*

Безумоўна, верш быў навеяны славытым малюнкам Пабла Пікаса, але гэта быў той выпадак, калі паэт удыхае ў знаёмы вобраз сваё багтанне і адчуванне, напаянае ўражанне ўласным пачуццём.

Дарчы, некаторыя вершы сведчылі пра абазнанасць маладой паэтэсы ў найлепшых узорах рускай і сусветнай літаратуры, што, безумоўна, стала вынікам вучобы ў Маскве, у славытым літінстытуце.

Нездарма потым паэтэсу параўноўвалі з Ганнай Ахматавай, якую, яна, дарэчы, перакладала на беларускую мову.

Але гэта не было перайманнем, ёй удалося захаваць юначыя неспрэчнасць і ўласную адметнасць:

*Ніколі парасона не сісла.
Не бегала дадому напраткі,
Калі юнацтва маладая сіла
Уперад знала, як зямля расткі.*

*Я твар дажджам заўсёды падстаўляла,
Спакою не давала я нагам,
Жыцця без навальніцы не ўяўляла,
Крык радасці быў выклікам багам!*

*Я і цяпер ад гэтых прывычкі
Не адракаюся і долю не кляню!
Я пакідаю ў хаце рукавічкі —
Халодны снег далонамі лаўлю.*

Так, верш за вершам я адкрываў для сябе новае імя, і далейшыя сустрэчы з новымі вершамі Баравіковай не падманулі мае спадзіванні на радасныя адкрыцці.

Сёння, перачытаючы вядомыя творы паэтэсы, на-таляючыся цудоўнымі вобразамі і радкамі, не кожны згадае тую тоненькую кніжачку пяцідзясяцігадовай даўнасці, калі ўпершыню чытачы адчулі радасць ад сустрэчы з спраўднай паэзіяй.

А для мяне, бывае, цікава разгрукнуць той першы зборнічак і паглыбіцца ва ўласную маладосць і юначую радасць ад судакранання з добрымі вершамі.

Расціслаў БЕНЗЯРУК

Бацьку

Сорак пяты год маёвым гromам
Абвясціў ішчліва Перамогу.
Толькі ты не выбраўся дадому —
Не было каго нам стрэць з дарогі.

Без узнагародаў і парадаў
Між салдат знайшоў

спачын навечна...

З сынам мы прыехалі у Радам!
Да цябе на першую сустрэчу.

На магілу надвячоркам росным
Мы паклалі свежых кветак жменьку.
— Тама, глянь: унук такі дарослы,
А твой сын даўным-даўно сівенькі!..

Шапка медзякоў

Мой бацька загінуў у пекле баёў
У студзені ў год сорак пяты,
І сталі даваць пяцьдзясят пяць рублёў
Для мамы, мяне і для брата.

Як вырасці змог у бяхлебны той час,
Дый быць ішч абутым, адзетым?!
Што голад з бядой не адопелі нас,
То дзякаваць Богу і дзеду.

Нам пенсію (помню, было па вясне)
Аднымі далі медзякамі:
Насыпалі поўную кепачку мне,
Я з радасцю нёс яе маме.

— Глядзі, як багата! — ішчлівы, казаў,
Ды ўраз абдало бы марозам:
Твар матчын у гэту хвіліну не ззяў —
Кайціліся горкія слёзы.

...І трэба было яшчэ вырасці мне —
Усё пазнавалася потым:
Як імаг абаронцаў лягло на вайне,
Як мала плацілі сіротам!

Актавы

Светлай памяці маёй маці —
салдацкай удавы

І
Такі няўмольна-несуцешны лёс!
Як рана маладосць тваю скасілі:
На дваццаць пятым папшталёў прынёс
Ліст пахавальны. Ты пагаласіла

Спорна поліўка булькоча,
На патэльні блін сквырчыць.
Ранак туліцца да ночы.
Певень трэці раз крычыць.

За сталом зусім малеча —
Ўнучка знатнага Ляўшы.
Баба блін нясе ад печы,
Сырадой у гладышы.

Б'е дзіця са сну дрыготка,
А з-пад коўдры след у след
Снедаць рушыць пані котка.
Саступіў ёй месца дзед.

Дыхае дзяўчо на шыбы,
Ёй карціць пабачыць свет.
Што ж убачыш — зоркі хіба?
...Аглядае кошык дзед.

Аж канае з крыку котка —
Патрабуе барышы.
Блін у маселцы што лодка...
Дзед смяецца ад душы.

Шчэ кароўцы ў поле рана.
За райкой дзе сенажаць
Рыт шырокіх ладных санак
Ды дубоў іржавых гаць.

Душным водарам лазовым
Хата набрыняла зноў.

Саламяны капялюшык
Адбіваецца ў вадзе,
І здаецца, што па лужах
Само сонейка ідзе.

Белым ветразем у маі
Куст чаромхі напаказ.
«Я кахаю, я кахаю!»
Звонка стукіае абцас.

І салодкай пахне мятай,
Сэрца просіцца ў палон.
Ці саломка вінавата,
Ці абцасіка той звон?

Саламяны капялюшык
Нібы сонейка ў вадзе.
Ў майскі дзень на цёпрых лужах
Шчасце вуліцай ідзе!

* * *

У травах там, дзе знічка дагарала,
Зялёны месяц росы піў як мёд,

І ўпрэглася адна ў сямейны воз,
Каб за дваіх. І дзе ўзяліся сілы!
Не брала шлюбую боль, —
занятая работай,
Каб дзеці мелі радасць, хлеб, пшчичоту...

2

Было куды вяртацца нам з дарог,
Дзе сустракалі сонца, неба просінь...
Ніхто цябе, матуля, не збярог.
Сіротамі адчулі ў тую восень,
Як на труну насыпаўся пясок...
А пражыла ты пяцьдзясят і восем.
...Скажыце, з дапамогаю актавы
Ці мацярынскі лёс я змог улавіць?..

Маналог Змітра Юрасіка

11.09.1942 г., калі палілі вёску
Драмлёва, ён цудам урагатаўся,
а пасля жыў далёка ад Радзімы.

Быў дзень святы — Галавасек,
Удалеч сілыў туман бялэкі,
Як нелюдзі ўчыннілі здзек,
І запалала наша вёска.

Калі настаў апошні час
(Усім палегчы тут навекі),
Дрых людзі выштурхнулі нас,
Трох хлапчукоў, з зямнога пекла.

За іх, загінулых, жыву,
Учынкі мераю сурова,
А попел беліць галаву
Ад поल्या твайго, Драмлёва.

На падлозе кошык новы.
Дай Бог сёлета грыбоў!

Баба Зенка каля печы,
Дзед Рыгор кашы пляце.
Бачу сон год сорак з нечым,
Па ішчацэ сляза цячэ.

Адспявалі мае вёсны
І сышлі таропка прэч.
У сусор'і Кош Нябёсны
Баба Зенка паліць печ.

Берагі

Хвалі рэчанька глыбокая
Прынясе пад берагі.
Ночка цемраю палочае
Беражочкі, берагі.
Берагі вы мае белыя,
Горкім кменам параслі.
Маладыя ды нясмелыя,
Неразумныя былі.

Месяц у туманным холадзе
Стаў няўтульны, стаў чужы.
Толькі спяць, нібыта ў соладзе
Беражочкі, берагі.
Берагі вы мае белыя,
Горкім кменам параслі.

Пад чабаровым спала пакрывалам
Распешчаная жнівеньская ноч.

Плялі калыску спелыя палеткі,
Шапталі казку ў жыцце васількі,
І заціхалі трапяткія ветры
Над ціхай плынным соннае ракі.

Ноч спала, і шытышына не калода,
А ўжо ўставалі здрада і падман.
Нябачная сцялілася дарога
У вераснёўскі ранішні туман.

У травах там, дзе знічка дагарала,
Зялёны месяц росы піў як мёд,
Пад чабаровым спала пакрывалам
Распешчаная жнівеньская ноч.

* * *

На той аселіцы за вёскай усцінай,
Дзе дзікае, сшалелала ішчаўё,
Сустрэну ля староай,
сухотнай вішні
Зблудзілае мінулае сваё.

Ніколі не забыць таго,
Як вёска гінула і людзі.
Пякельна-жудасны агонь
Яшчэ дасюль начаі будзіць.

Прачнуся — болю не суняць
І кліча да сябе Айчына,
Дзе ў сэрца кожнаму глядзяць
Тры вечна сумныя жанчыны².

Адмеціны вайны

Зялёны май. Канец вясны.
Цвітуць валюшкі ў жыцце.
Вы просіце дзіцяй вайны:
— Пра час свой раскажыце!

— Яшчэ падлеткамі былі,
Як выпала такое:
Жыць у няволі не маглі
І бралі ў рукі зброю!

Не ўсе ішлі з бацькамі ў бой
За сонечнае ранне, —
І мы расказваем з табой
Сямейныя паданні.

Умеем доўга гаварыць,
І нават не прыкмецілі,
Што ў душах носім з той пары
Ліхой вайны адмеціны.

¹ Горад у Польшчы.

² «Тры жанчыны» — галоўны помнік мемуарыя «Драмлёва».

Іна ФРАЛОВА

Дзед Рыгор

Дзед быў майстар на ўсе рукі!
Бочкі ладзіў, плёў кашы.
Да вяскавай — зух навукі
І гарэлкай не грашыў.

Дзень зімовы — з хвост авечы,
Зірк — з нябёс глядзіць чабор.
Баба топчавіца ля печы,
За работай дзед Рыгор.

Саламяны капялюшык
Адбіваецца ў вадзе,
І здаецца, што па лужах
Само сонейка ідзе.

Белым ветразем у маі
Куст чаромхі напаказ.
«Я кахаю, я кахаю!»
Звонка стукіае абцас.

І салодкай пахне мятай,
Сэрца просіцца ў палон.
Ці саломка вінавата,
Ці абцасіка той звон?

Саламяны капялюшык
Нібы сонейка ў вадзе.
Ў майскі дзень на цёпрых лужах
Шчасце вуліцай ідзе!

* * *

У травах там, дзе знічка дагарала,
Зялёны месяц росы піў як мёд,

Ах, ліпень, ліпень, пеў,
ды пуштазвонам

У розны бок павернуты шляхі.
Дзве вішні,

як забытыя два словы,
Праз столькі год няшчэрпа апяклі.

* * *

Сцежак палявыя паясы
Лёгка і даверліва віюцца.
Кропелькі нявысахлай расы
Вочкамі святальнымі смяюцца.

Аксамітным шоўкавым вянкoм
Шапаткі аер над ставам энецца,
А ў нябёсах дзесьці летні гrom
У каханні ранку прызнаецца.

Грымне засяроджана —
«Няруш!»,

Ён вятрам сваё наклаўшы вета.
І здымае лета капялюшы,
Кінуўшы пад ногі царства кветак.

Лідзія ГАРДЫНЕЦ

Саламяны капялюшык

Ніткі срэбныя дажджынак
Вышываюць зелень траў.
Усміхаецца дзяўчына —
Для яе цвіце вясна.

Тамара ВІКТАРАВА

Ах, курорт, курорт...

Сезонныя замалёўкі

З алог добрага адпачынку ў любой здраўніцы — не толькі якасць паслуг, лячэння, але і суседка ці сусед па нумары. Здрава, калі трапіцца не зануда, якая днём будзе згадваць праблемы сваёй вытворчасці, а ноччу атруціць ваш сон храпам...

Мне ж пашчасціла ўбачыць суседкай усмешліваю прыгожую жанчыну: я засялялася на суседні ложак у нумары. Высветлілася, што Таня колісь жыла ў нашым горадзе, у яе былі яшчэ ня вырашаныя справы з прадажам бацькоўскай кватэры, быў шанц сустрэцца на беразе Сожа. Таму з першых хвілін знаёмства мы сталі ўжо як даўнія добрыя знаёмыя. Таня да таго ж была яшчэ і гумарыстка. Здавалася, што яе залівысты смяшынкі лезлі ў мой рот, не дазваляючы ні на хвіліну звесці сківіцы. Рагатала і я то з чарговага анекдота, то з жывой гісторыі, гераній якой была сама Таня. Нездарма і на наступны год, калі супадуць планы, мы дамовіліся сустрэцца на беразе беларускага возера-мора.

— Ты быццам і на вялікай адлегласці адчуваеш, калі я еду ў свой родны куток, — заўважыла я, пачуўшы ў трубцы голас Танюшы-рагатушы. — Там, на пляжы, я цябе адшукаю. Увучыцца праз тры дні.

І вось, збіраючыся на бераг, я змяніла свой звычайны выгляд. Валасы выфарбаваны ў іншы тон, чым звычайна, на вачах — акулеры ад сонца, стыльны касцюм — фірмовыя шорты і топ. Свідруючы вачыма натоўпы аголеных торсаў, я ніяк не магла вылучыць Танін. Вырашыла пайсці пакупацца і з азёрнай глыбіні разглядзець адпачывальнікаў. І зноў безнадзейна. Накупаўшыся ўволю, выйшла да душавой кабіны на ўзбярэжжы: з рупара паведмялялі, што пасля купання належыць абавязкова абмыцца. «За вамі ніхто не займаў чаргу?» — пацікавілася ў стройнай жанчыны ў цёмных акулерах.

— Ліза, прывітанне, родная! Ты што, не пазнала мяне? — Таня па-заліхвацку крутнулася на адной назе, нібы дэманструючы мне хударлявасць сваёй фігуры, і толькі потым зняла акулеры. — Чаго не зробіш, адпраўляючыся на курорты! Дыета, мілая, дыета! Прычым наша, вясковая: ногі ў руцкі — і на агарод! І пяцінаццаць кіло быццам не было!

— А як жа ты ў новым сваім вобразе спраўляешся з выбарам прадстаўніка мясцовай паловы чалавецтва, не век жа адной-аднымачкай? — спытала ў Тані.

— Прыходзіць увечары на танцпляцоўку, там усё пабачыш на свае вочы, — загадкава падміргнула Танюша. — Гаспадар берага ў маіх руках!

...Вечарэла. Адпачывальнікі прагульваліся па ўзбярэжжы, змораныя дзённай спёкай і лайдацтвам. Мужчын было катастрафічна мала, ды і тыя зольшага пенсійнага ўзросту.

Таняна з'явілася ў непаўторнай вярчэнняй сукенцы, на абцасках, бадзёра працокала па тратуарнай плітцы, бы загадаўшы ўсім: «Хопіць спаць!» Мы накіраваліся на танцпляцоўку каля санаторыя і літаральна застылі ў руху, пачуўшы, як адзін сівавалосы дзядуля цікавіўся ў другога: «Твая жонка яшчэ не памерла?»

Каб выйсці са здранцвення, Таня пацягнула мяне за руку наперад, у масы. Загучала мелодыя танга. Прама на маю сяброўку з адпаведных глыбін сцэны рухаўся кавалер. Пакланіўшыся партнёршы, ён плаўна перакінуў сваю далонь на талію Тані і літаральна вынес жанчыну на руках у цэнтр танцпляцоўкі. Усе прысутныя расступіліся, зразумеўшы, што іх спробы ў танга дарэмныя, не маюць анічога агульнага з тым, што выкручвае гэты дуэт. Здавалася, што Таня і яе кавалер літаральна з дзяцінства займаліся ў пары ў адной студыі бальнага танца. Хаця кавалер — гэта гучна сказана пра мужчыну пад 60 з бліскучым жоўтым металам пярэдніх зубоў. Апрапарты ў кірмашовы набор «штаны і тэніска».

«Тадэвуш!» — адрэкамендаваўся мне абраннік сяброўкі. Пры больш дэтальным разглядзе я, кіруючыся зрокавай памяццю, зразумела, што гэта не адпачывальнік. «Дзе ж бачыла гэтага чалавека не так даўно? — перагортвала старонкі падзей. — О, то гэта ж яго страчалі з рыбалкі жонка і ўнук, які ішла па беразе... Ай ды Тадэвуш!»

Фотаматэрыял Штанюшы

Нічога не кажучы Тані, я вырашыла наведзіць даведкі пра Тадэвуша-танцора ў сваюжы, непрыкметна сфатаграфавашы пару.

— Тадэвуш, кажаш? — муж траюраднай сястры спачатку скрыўціў міну, а затым літаральна зарагатаў. — У танцы ўвесь ён. Мужык-падарожнік. З санаторыя ў санаторыя, з танцпляцоўкі на танцпляцоўку. За лета столькіх ашчаслівіц, не злічыць. Жонка змірылася, прывыкла. Што ёй застаецца рабіць!..

... На курорце масцоўва імкнуцца зарабіць і здаюць кватэры ў сезон. Самі на гэты час з'язджаюць у вёску, у хаты бацькоў ці перажываюць летні бум у спецыяльна падрыхтаваных вагончыках.

У Марго, урадзнікі гэтых месцаў, якая прыехала з Вільнюса, была аднапакаёўка, што засталася па завяшчання ад цёткі. Здавала, пакуль магла, а раз у год прыязджала вырашаць праблемы продажу. Марго злёгка з трыццаці, абаяльная бландзінка, якая ўсё яшчэ марыць аб прырочы. Двое кавалераў, што некалькі гадоў імкнуліся зачараваць яе, адбылі. Першага ўзяла сяброўка, а другі мітусіўся між Марго і сваёй маці і нарэшце выбраў родную. З той пары жанчына часцяком стала наведваць касцёл і згадваць у размовах толькі мужчыну з імем у польскай транскрыпцыі «Езус».

Ганна працуе на кухні ў адной з мясцовых здраўніц. З ранку да вечара занятая мыццём і нарэзкай гародніны, прыгатаваннем салатаў. Дамоў дабіраецца на веласіпедзе: там чакаюць тры дачушкі-пагодкі. Вядома ж, яе мужу, які працуе тэраперам спартыўнага комплексу, сумнавата стала каля сямейнай лодкі. І ён заплыў у «чужыя мярэжы». На паўтога яго звезла ў сталіцу ўладальніца адной з фірм. Патрымала пры сабе, а пасля адпусціла. А Гануля пакорліва прыняла грэшніка: «Які-ніякі, а бацька дачушкам...»

Між здраўніцамі існуе традыцыя хадзіць у госці, знаёміцца. Рыхтуецца цэлая праграма з вершаваным прывітаннем, песнямі, жартамі, розыгрышамі. Пад кіраўніцтвам масавіка найбольш таленавітыя з ліку адпачывальнікаў рэпэціруюць, каб годна прадставіць свой санаторыі ці базу адпачынку. У пэўны дзень гэта калона на чале з баяністам і самымі галасістымі накіроўваецца ў шлях па лясной дарозе. І нясецца вакол: «Ой, цветёт калина в поле у ручья...» Старэйшыя дамы ўжо ў дарозе спахопліваюцца: «Рэпертуар стараваты... трэба дзець маладзейшае».

будзе расхлёбавць наступствы пяцігадовай даўнасці рамана. «Тата! Хачу на ручкі!» — крычыць Данік, канчаткова расстаўляючы кропкі над «і», з разгону ледзь не скочучы на плечы Шышкі.

Ніка — 45-гадовая «жанчынка-ягадка» ўрэшце вырвалася ў санаторый, пакінуўшы дома «на гаспадарцы» мужа і сына. Ніяк не можа прывыкнуць да таго, што не трэба з самага ранку стаяць каля пліты за прыгатаваннем ежы, адпраўляць мужчынскую палову сям'і на працу. І на курорце Ніка перавагу аддае плаванню. У пахмурныя дні любіць хадзіць па лесе, збіраць ягады.

У адну з такіх вандроўках вярталася з вядзерцам чарніц. Толькі ступіла на шызую ленту асфальту, як убачыла чорны мерсэдэс, што стаяў на ўзбочыне. Ужо абышоўшы яго, Ніка пачула сабе ўслед: «Рая, ты куды?»

— Я не Рая, — павярнуўшы галаву, прамовіла незнаёмцу. Той жа выяўна не спяшаўся абзагнацца. Аднак, пачуўшы, што жанчына сыходзіць, літаральна пракрычаў: «Ой, выбачайце, вы так падобны да Раі! Давайце я вас падкіну на машыне, дзе вы адпачываеце?» «Ну, вось, пачынаецца, — падумала Ніка. — Не паспела яшчэ і на экскурсію на танцпляцоўку схадзіць, а ўжо знаёмлюся. Аднак крочыць яшчэ далёкавата. Чаму б не пад'ехаць? Мужык знешне самавіты».

Леў Цімафеевіч для большай пэўнасці падаў ёй візітоўку. Бач, хто цябе падвозіць: не абы хто, а дырэктар сумеснага прадпрыемства. Дзяліўся згадкамі дзяцінства і юнацтва, планами пабудавання на ўзбярэжжы тэнісныя корт. Ніцы нічога не заставалася, як слухаць суразмоўцу, падтрымліваць яго перспектывныя планы...

Літаральна праз паўгадзіны паездкі рэспектабельныя вадзіцель праранаваў: «Называй мяне Лёвушка. Так больш ласкава. А мне так не хапае жаночай ласкі!» — і імгненна звярнуў з трасы.

Ніка здранцвела. «Гэта называецца "падвезу"! А з выгляду такі сур'ёзны... Усе яны свае...»

У Льва ад перанапругі пачуццяў дрыжэлі рукі, і разварочваючы машыну на паліне, ён грукнуў свой каштоўны «мерсэдэс» аб некавую сасну. Быццам катапульта вырвала мужчыну з сядзення і панесла гледзец, якая шкода нанесена. А следам выскачыла і Ніка з вядром.

«Бачыш, Леў, не лёс! — гучна прамовіла, падбегаю аддалючыся ад машыны і яе гаспадара. — Усё-такі болей карысныя на курорце пешыя прагульнікі!»

...Уладзімір Сяргеевіч не меў шыкоўнай знешнасці і «ўпакоўкі». Уразіў ён нашу жаночую чацвёрку шчодрасцю і шчырасцю вясковага чалавека, які не прывык фальшывіць. У адзін з дзён, падшоўшы да нашых ляжанак на пляжы, праранаваў: «Дзяўчаты, ці не хацелі б пакатацца на лоданцы? Кіраваць вёслам буду я».

Мы адгукнуліся на праранову. І не памыліліся. Сяргеевіч частаваў нас марожаным і шакаладам, зафрахоўваў катмараны і нічога не патрабаваў узамен. Ён ганарыўся, што побач з ім па санаторыі сцягнутах прагульваецца наша жаночая кампанія. На развітанне ён загадаў нам вярнуць у кафе, для кожнай любімую яе песню ў выкананні мясцовых музыкантаў. У дзень ад'езду ён галантна ўсядзіў нас у таксі, папярэдне ўручыўшы па букце хрызантэмы і праводзіў да аўтавакзала. «Вось гэта мужык!» — заўважыла Марго, якая ехала ў сваё замежжа, і выцерла слязу...

З аўтографам Барыса Сачанкі

Усё радзей згадваюць вядомага беларускага празаіка Барыса Сачанку (1936—1995). Не вельмі доўгім аказаўся яго век, аднак рухлівы, старанны ў працы творца паспеў зрабіць даволі шмат... Засталіся яго раманы, апавесці, апавяданні, нарысы і эсэ, артыкулы, многія з якіх мелі шырокі розгалас. Першыя кнігі маладога аўтара — «Дарога ішла праз лес» (1960) і «Барыс ранній восені» (1962). Першае апавяданне — «Плынь» — было надрукавана ў 1962 годзе.

Акадэмік Уладзімір Гніламедаў у Агрунтоўным нарысе пра Барыса Сачанку напісаў: «Галоўнае месца ў творчых інтарэсах пісьменнікаў літаратурнай хвалі "шасцідзсятнікаў" заняла сучаснасць, зразумелая як імкненне адказаць на маральна-этычныя пытанні свайго часу, асэнсаваць мінулае ў святле сучаснага вопыту. Такі погляд на жыццё характэрны для многіх герояў Б. Сачанкі. Яны ў пісьменніка — часта людзі з нялёгкім грузам мінулага».

«Нялёгі груз мінулага», «імкненне адказаць на маральна-этычныя пытанні», без усялякай лішняй патэтыкі, тэзіс усведамлення, чаму ў навошта героі корпаюцца ў сабе, і захапілі мяне ў тым далёкія школьныя гады пры адкрыцці творчасці Барыса Сачанкі. Першай для мяне была яго кніга з аўтографам — «Тры апавесці» (Мінск, «Мастацкая літаратура», 1977): «Алесю Карлюкевічу — пераможцу конкурсу радыёклуба «Жывое слова» Бар. Сачанка 26.V.77 г.». Разам былі сабраны наступныя апавесці: «Не на той вуліцы», «Ехала — упала... (Быў з часоў апошняй вайны)», «Дыярыжы Мацяе Белановіча».

Наперадзе было лета. І мне, вучню, які перайшоў у сёмы клас Пухавіцкай сярэдняй школы, у сваёй роднай Зацітавай Слабадзе часу хопала на ўсё. Старэйша сясцра ўжо закончыла дзясцігодку, яшчэ ў 1976-м... Бацькі — на працы. Звычайныя летнія забавы — паход у грыбы ці ягады, на рэчку. Купаліся мы на Цітаўцы, абмінаючы асабліва забруджаную на той час Свіслач, якая неласвае воды амаль поруч з хатай. Часам, болей у жніўні — праца ў калгасе.

Нас асабліва вабіў збожжатар, а дзвол працаваць у начную змену ўвогуле лічыўся верхам удачы...

І, вядома ж, хопала часу на чытанне, знаёмства з многімі і многімі кнігамі. Апавесць «Не на той вуліцы» прачытаў некалькі разоў толькі за адно лета. Вяртаўся да яе і пазней, у старшых класах. Спярша здзівіла і ўразіла тое, што пра пісьменнікаў можна пісаць і так: «...Ура! Значыцца, я маю мастацкі густ, магу адрозніваць добрае ад дрэннага. Сёння Пятро Пятровіч — мой загадчык, прышоўшы ў аддзел, са злосцю шпурнуў на стол папку з раманама Язэпа Тарасюка».

— Такага г... я даўно не чытаў, — сказаў ён, грэблівая моршчыцца.

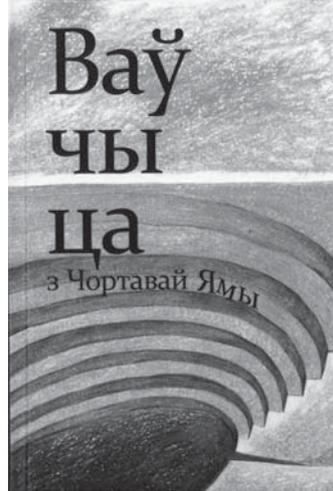
— Што, раман не спадабаўся і вам? — падбадзёраны словамі загадчыка, асцярожна запытаў я.

— Які раман? Гэта г... Самае звычайнае г... Пціфю!

І ўжо да самага канца работы пляваўся, ляяў і ляяў Язэпа Тарасюка, яго, з дзволу сказаць, раман.

— Хапае ў людзей нахабства прыносіць такое ў рэдакцыю! Скажа напісаць не можа, а бярэцца за раман, эпапею! Падумаць толькі — эпапею! Гігантаманія карлікаў, жульніцтва чыстай вады... Бярэцца за такую тэму, дык хоць пачытай, што і як да цябе пісалі. А то... Вылупіць вочы — і піша, піша...

Загадчык хадзіў да галоўнага, каб выказаць яму свае думкі пра раман Язэпа Тарасюка, атрымаць, як ён кажа, «Ліцэнзію на адстрэл», інакш — дазвол забракаваць... На жаль, галоўнага не было ў рэдакцыі — пайшоў на пасяджэнне Прэзідыума ў Саюз пісьменнікаў».

Мяне не цікавіла, хто гэты Язэп Тарасюк. Не цікавіла, ці ён прыдуманы цалкам, ці вобраз мае пад сабою канкрэтную асобу, з якой былі спісаны галоўныя рысы, галоўныя характарыстыкі... Думалася пра іншае. Як такое ўвогуле магчыма?..

Мне давалося прайсці некалькі прыцягальных і вельмі хваляючых этапаў асэнсавання твора, разумення, чаго варты той ці іншы герой апавесці са шматзначнай назвай «Не на той вуліцы». Не скажу, што быў абураны вобразам Язэпа Тарасюка... Неяк так складалася, што старонкі апавесці вывелі мяне на развагі пра вартасці жыцця, правільны выбар жыццёвай дарогі, на ацэнкі паводзін дарослых, у жыцці якіх штосці складвалася не так, як пэўна ж, ім хацелася... Без уживання тэрміна «маральна-этычныя пытанні» (адкуль мне, юнаму школьніку, было ведаць, што ёсць і такія «пытанні!»), я балюча, быццам дакранаўся адкрытым сэрцам,

ўглядаўся ў старонкі апавесці Барыса Сачанкі, а следам накладваў свае ўражанні ад прачытанага на само жыццё...

Ужо пазней, адкрыўшы для сябе кнігу апавесцяў «Ваўчыца з Чортавай Ямы», дзе тэма пошукаў чалавекам свайго прызначэння прадоўжылася ў апавесці «Запіскі Зянядбайлы» я атрымаў яшчэ большае, няхай сабе і шчыльнае, усведамленне пра жыццё. Барыс Сачанка дапамагаў шукаць сэнсы, мо таму яго проза падалася мне, школьніку, прыцягальнай і патрэбнай для перачытання.

...Зусім нядаўна не ўтрымаўся, каб не купіць у букіністчным адзеле выданне трылогіі «Вялікі Лес» у перакладзе на рускую мову. Выданне 1986 года — «Борис Саченко. Великий Лес. Роман в трех книгах. Авторизованный перевод с белорусского Вл. Жиженко». З аўтографам: «Мілай Галіне на памяць пра сустрэчу ў Мінску, шчасця. Удач, паспехаў Вам! Бар Сачанка 18.10.86 г.». Уражальны тыраж — 130 000 экзэмпляраў. А вось раней не давалося натрапіць на кнігу ў розных букіністчных сховах. Значыць, разышлася па ўсім тагачасным Савецкім Саюзе, на прыватных бібліятэках, значыць, раман на рускай мове прачыталі дзсяткі тысяч чалавек. Хутчэй пакалення самога Барыса Сачанкі, тым людзі, якія маюць уласныя ўяўленні пра вайну... І я цяпер перачытваю — ужо на рускай мове — даўно мной адкрыты раман...

Вось яны і на паліцы побач — і кніга «з чужым аўтографам», і кніга пісьменнік падпісаў невядомаму школьніку... Як і іншыя кнігі Барыса Сачанкі, выдання ў розных гадах, у тым ліку пасля таго, як пісьменнік пайшоў з жыцця. Побач — зусім нядаўня, выданая «Мастацкай літаратурай», дзе ў кнізе серыі «Бібліятэка беларускай апавесці» змешчана апавесць Барыса Сачанкі «Апошнія і першыя»...

Алесь КАРЛЮКЕВІЧ

Самыя светлыя згадкі

Імя слыннага паэта Аляксея Пысіна залатымі літарамі ўпісана ў беларускую літаратуру ХХ стагоддзя, а яго франтавая лірыка краінае самыя тонкія струны чалавечай душы нават праз многія гады. Краінае таму, што перажытыя ім крывавыя падзеі Вялікай Айчыннай вайны, памножаны на велізарны талент, дазволілі ўзяць такую творчую вышыню, на якую ў далейшым так ніхто з іншых паэтаў і не ўзняўся.

Аляксей Пысін.

Даўні сябра Аляксея Васільевіча, вядома пісьменнік Віктар Арцём'еў, напісаў пра Пысіна столькі кніжак-успамінаў, што яго іншым папличнікам нават не сіліса. Некаторыя з іх ёсць у маёй уласнай бібліятэцы з цёплым аўтографамі, паколькі лічу сабе вучнем легендарнага паэта, з якім часам даводзілася сустракацца, атрымліваць кароткія адказы на мае допісы. Шаноўны Віктар Іванавіч гэта добра ведае.

Захапіўся пысінскай паэзіяй у дзясятым класе Брацкавіцкай сярэдняй школы Касцюковіцкага раёна, куды я хадзіў за колькі кіламетраў са сваёй роднай вёскай Калодзецкай. Ад яе да вёскі Высокі Барок суседняга Краснапольскага раёна, у якой прайшло дзяцінства будучага масцітага літаратара, было кіламетраў сем-восем. Туды калі-нікалі маці і пасылала мяне на ровары на хлеб з кукурузнай мукі, бо там мелася свая хлебапалікарня. Аднойчы пабачыў і хату, дзе нарадзіўся паэт, дзе прайшло яго дзяцінства.

Мае бацькі атрымлівалі разам з раённай газетай «Сцяг камунізму» абласную газету «Магілёўская праўда». У гэтым

выданні, наколькі памятаю, Аляксей Пысін працаваў літкансультантам і адначасова ўзначальваў абласную пісьменніцкую арганізацыю. Таму штотымся на рыхтаваў літаратурную старонку, на якой часам друкаваў і свае вершы. Але доволі рэдка. Напэўна, таму, што імкнуўся даваць болей газетнай плошчы малавядомым ці зусім невядомым аўтарам. Я ж свае вершы дасылаць не адважваўся, саромеўся і баяўся. Ужо незадоўга да прызыву на тэрміновую службу ў войска мяне запрасіў неяк на творчую вечарыну ў Касцюковічы мясцовы паэт-байкапісец Сямён Пацёмкін, які меў уласную кніжку твораў у серыі

«Бібліятэка часопіса «Вожык»». Мерапрыемства ж ладзілася ў раённым Доме культуры, куды я паехаў разам з настаўнікам згаданай дзясцігодкі Іванам Брындзікавым, бо таксама пісаў вершы. Пазней ён, як і я, скончыў факультэт журналістыкі БДУ імя У. І. Леніна. Тады мы ўсе з неадрапнем, нейкім асаблівым хваляваннем чакалі з Магілёва прызнанага майстра паэтычнага слова Пысіна. Чакалі нават тады, калі трэба было пачынаць вечарыну, а яго ўсё не было. Чаму — ніхто не ведаў. Гэта цяпер, калі існуе сотая тэлефонная сувязь, не складае ніякіх цяжкасцяў даведацца, у чым справа. Тады ж карысталіся звычайнай правадной тэлефоннай лініяй, якая не заўсёды апэратыўна давала магчымасць звязання з патрэбным абанентам, асабліва ў непагадзь. Не змог у тую далёкую зіму дазваніцца да свайго калегі па пярэ і Сямён Ігнаціў. Значна пазней мы даведзіліся, што дарагі гошць, якога ўсе вельмі чакалі, не змог прыехаць да нас з-за моцнай прастуды.

Пасля службы ў Групе савецкіх войскаў у Германіі мне пашчасціла працаваць карэспандэнтам у быхаўскай раённай газеце «Маяк Прыдняпроўя». Паэт-франтавік сябраваў з яе тагачасным рэдактарам Георгіем Барысавым — партызанам-падрыўніком з Асобнага рэйдвага злучэння «Грынацкоў», якім у гады вайны камандаваў палкоўнік, Герой Савецкага Саюза Сяргей Грышын. Таму Пысін прыязджаў да Барысава, двойчы ўдзельнічаў у пасяджэнні літаратурнага аб'яднання пры раёнцы, на якім мы, пачаткоўцы, чыталі свае вершы, апавяданні, а наш кумір уважліва слухаў, нешта памячаў у сваім бланкоце,

рабіў заўвагі, даваў парады. Удзельнічаў у адным з пасяджэнняў і зусім малады аграном калгаса «Рэвалюцыя» Змітрок Марозаў — цяпер паэт, празаік, лаўрэат многіх прэстыжных літаратурных прэмій, узнагарод. Ён, дарэчы, нядаўна надрукаваў ў «ЛіМе» свае ўспаміны, дзе доволі падрабязна распавядае пра тую незабыўную сустрэчу ў рэдакцыі газеты «Маяк Прыдняпроўя». Вось пасля таго пасяджэння Пысін адабраў нізку маіх вершаў і з фотаздымкам надрукаваў у «Магілёўскай праўдзе».

Георгій Ерамеевіч, альбо Жора, як яго ласкава называў паэт, калі наведваў Магілёў, абавязкова сустракаўся з ім, а па вяртанні на працу перадаваў ад яго прывітанні-пажаданні прыкладна такога зместу: «Перадай прывітанне свайму Міколу, скажы, няхай і надалей піша вершы, яны ў яго атрымліваюцца».

У тэлефоннай жа размове Аляксея Васільевіч аднойчы параў: калі маецца такая магчымасць — змяніць месца працы. Маўляў, газета, асабліва раённая, не садзейнічае творчому станаўленню. Нават па той прычыне, што газетная мова і мова літаратурная — несумяшчальныя паняцці. Газетная мова заўсёды шкодзіць літаратурнай, не дае магчымасці творцу дасягнуць патрэбнай яму яршыні ў мастацкім мысленні.

Час паказаў і даказаў: яго парада была вельмі слушная. Але я не шкадую, што не скарыстаў яе, хаця ніколі не забываў. Я любіў і люблю журналістыку. Літаратура ж... — мае нязменнае хобі, можа, нават прызвание, якому з вялікім задавальненнем аддаю частку свайго волнага часу.

Мікола ЛЕЎЧАНКА

Максім Багдановіч спрыяе Максіму Валошку

Калі я прызнаюся ў паважлівых адносінах да асобы Максіма Багдановіча створанага ім, то гэта не ўся праўда, бо ён так і не раскрыты для мяне напоўніцу. Усё яшчэ з загадкамі застаюцца яго адносіны да жыцця, абставіны далучэння да беларускасці. Па-добраму здзіўляе смела адкрытая павага да роднай зямелькі нават тады, калі не быў на ёй — а гэта большасць яго кароткага побыту на гэтым свеце. Для мяне Максім быў і застаецца тым паэтам, тым нацыянальна праўдзівым і незвычайна адораным творцам, які дагэтуль натхняе многіх і многіх, у творчасці якога я дагэтуль намагаюся адгадаць кожную са шматлікіх загадак. Роўна як з радасцю адкрываю ўсё новае, раней незаўважанае, дэталі яго далучэння да актыўнага і неаб'якавага жыцця. А самае мо галоўнае, што з такой жа цікавасцю ўзіраюся і ўслухоўваюся, учытваюся ў кожны радок створанага ім. І, дальбог, без пахвальбы кажучы, заўсёды знаходжу столькі новых эмоцый, дэталей, глыбіні паэтычнай думкі, адценняў паэтычнага слова, што цяжка паверыць, што чытаю не ўпершыню.

Запачаткавалася ўсё ў далёкім дзяцінстве. Тады я жыў на хутары Язвец, што на Нясвіжчыне. У непаўторным атачэнні самай незвычайнай прыроды, яе дзівоваў, яе добрых, а то і суровых, праў.

Хутар Язвец! Разладзе прастору, які не абняць, не абмінуць, не перайсці і не пераскочыць. Асаблівыя эмоцыі заставаліся пасля грозных навальніц. Пачыналася ўсё з насоўвання, здавалася, на ўвесь сусвет чорных хмар. Ад іх становілася цёмна не толькі ў хаце, але і на дварэ. І толькі неверагодных памераў і ў прамым сэнсе асляпляльнай яркасці маланкі разрываюць неба з усіх бакоў на неахопным вокам прасторы. А ў непадатную нябесную глыбіню з усё моцы гахае пярун. Ды так, што ажно вушы закладвае, змушае прыкрываць іх рукамі і ледзь не да зямлі прыгінаць галаву. А тады раптам так бабахне, што ажно шкло ў вокнах завініць, а дзверы ў снях затрымцяць. Аказваецца, маланка (нам жа заўсёды здавалася, што менавіта гром) ударыла акурат каля нашага агарода. Сведчаннем таго доўга яшчэ заставалася з падсмаленымі беражамі і глыбакаватая дзірка-канаўка пад нашай палывой дарожкай у бок хаты здеда Яся, куды мы за 500 метраў ад нашага агарода хадзілі па ваду, бо не мелі свайго калодзежа. Пазней тата часам жартаваў, што гэта перасцярога мне, каб нячаста бегаў па смачныя здедавы грушы альбо смачныя бабуліны аладачкі.

А гром нястомна і няспынна грукоча над саламянай страхою. Неслух-вечер задзірае і здзірае яе, каб тая неверагодна магунтая залева, якую абрынула навальніца, як мага больш шчодро пралілася на земляную падлогу нашай хутарскай хаты, ад чаго становілася так слізкая, што хоць каталіся на голых падэшвах босых ног. Праўда, здаралася і балоча падаць, калі хацелася перайсці з сяней на кухню.

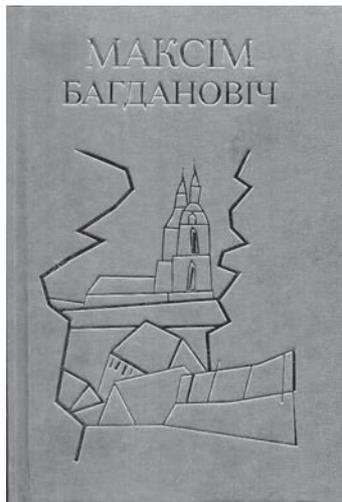
Тады ж, у дзяцінстве, нарадзіліся яшчэ не ўсвядомленыя і не асэнсаваныя — завочныя — адносіны да любімага і шанаванага, хоць на той час яшчэ невядомага мне, Максіма Багдановіча. Нават мой літаратурны псеўданім Максім Валошкі выслелены ім. Але калі б не было ў маім жыцці Багдановіча, то мо не было б і мяне сённяшняга. А так я нават «драму каханна для няспешнага чытання» напісаў пра дарагога для мяне паэта: «Маладыя гады — маладыя жаданні». Была надрукавана ў часопісе «Маладосць» у 2007 годзе. Там ёсць незвычайны герой — здэклівы і іранічны рухавы стары па імені Лёс...

Я даўно лічу Максіма Багдановіча дасведчаным апавядальнікам пра жыццё на маім хутары. Здзіўляўся і здзіўляюся, як мог ён, не будучы на тых нашых прасторах, так захоплена і праўдзіва пра ўсё раскаваць. Пакуль я не навучыўся чытаць, нават увяць не мог, што пра ўсё гэтае маё, хутарскае, ужо напісаў Максім.

Як ні намагаўся, але так і не дайшоў да сутнасці, чаму «Плакала лета, зямлю

пакідаючы; // Ціха ліліся слязінкі на поле». Мне здавалася, што гэта плача восень, плача, што не паспела налюбавацца ўсімі непаўторнасцямі, якія тварыла на зямлі шчодрога лета.

І як жа я радаваўся, калі «Вакол мяне кветкі прыгожа красуюць. // Маркотна між іх я хаджу адзінок, // Аж бачу — мне сіняй галоўкай ківае // Наш родны, забыты ў цяні васілёк».

Прызнаюся, што не задумваўся над тым, чаму «добра быць коласам; але шчаслівы той, каму дадзена быць васільком. Бо нашто каласы, калі няма васількоў?»

Не раз бывала, што «Цішыня агартая мне душу. // Вецярок прыдарожную трушу // Ледзьве чутна варуша-калыша, // Міла бомы смяюцца у цішы».

Не раз мяне падохала, як «У бубны дахаў вечер б'е, // Грыміць па ім, звніць, пле».

То на снежна-марозным надворку, то каля замерзлага акна ў хаце, якое адгравай ад лёду сваім дыханнем, я не раз казаў: «Здароў, марозны, звонкі вечар! // Здароў, скрыпучы, мяккі снег! // Мяцель не ве, сціхнуў вечер, // І волен лёгкіх санак бег». Я і на самай справе часам вітаўся: «Добрай ночы, зара-зараніца!»

Як ні намагаўся, колькі ні пазіраў на неба, а загадкай заставалася, чаму «Як мары, беляя бязрозы // Пад сінявой начной стаяць, // У небе зоркі ад марозу // Пахаладзеўшыя дрыжаць». А яны і праўда дрыжалі. І дагэтуль дрыжаць. Не верыце? Зірніце на неба познім вечарам, асабліва зімой, і пераканаецеся, што гэта праўда.

Звыклым, бо незвычайна частым, бачылася, як «Па-над белым пухам вішняў, // Быццам сінні аганёк, // Б'ецца, ўецца шпаркі, лёгкі // Сінякрылы матылёк». А я яшчэ і намагаўся злавіць гэтага незвычайна актыўнага летуна ў буйнай квецені нашай вішні, што побач з хатай.

Ну, а гэта адбывалася ледзь не кожную ноч: «Узор прыгожы пекных зор // Гарыць у цемні небасхіла». Прызнаюся, што я ніяк не мог разгадаць, чаму так прыязна міргаюць мне зоркі, калі я пазіраў на іх праз аконнае шкло. Таму і прыпадаў да хатняга акна ледзь не кожны вечар. І ўзіраўся ў неба, нават тады, калі бацькі гасілі керасінавую лямпу і загадвалі класіцца спаць. Як жа я мог заснуць, калі так звабліва святліліся нябесныя зорачкі-светлячкі. Я радаваўся, што «Блішчыць у небе зор пасеў; // У полі — рунь і ў небе — рунь».

І са мной гэта было: «Цёплы вечар, ціхі вечер, свежы стог; // Улажылі спаць мяне вы на зямлі».

Я на самай справе бачыў, як «Ціха па мяккай траве // Сінявокая ноч прахадзіла». Калі ж гэтае маё ўражанне становілася настолькі моцным і неадынавабытным, я часам ціхенька высоковаў з хаты і бегаў босым па расістай траве нашага надворка. Хоць ад мамы атрымліваў за брудныя і змоклыя ажно да каленяў порткі, ды не адмаўляўся ад такой прыемнасці.

«А за сцяной шляхі ў поле, // Шуміць чарэмха ля акна, — // І думкі мкнуча мімаволі // Туды, дзе расцвіла ясна. // Там так вясёла і прыгожа: // Зіюць срэбрам ручайкі, // І ў зялёных хвалях збожжа // Закрасавалі васілёкі».

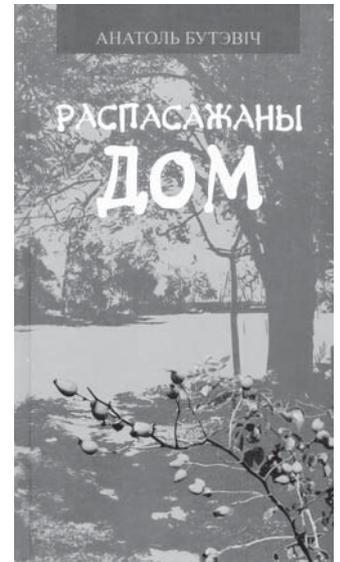
На маім сталі і сёння стаіць невялічкі букецік тых хутарскіх кветак, з якіх ужо крыху паабсыпаліся пясцістачкі. Але я не выкідваю іх, бо яны ж з майго дзяцінства, з таго калгаснага жыта, што красавала побач з нашай хатай, дзялку якога мая мама жала простым сярпом, адначасова напяваючы песню за песняй — да скону сваіх дзён умела і рабіла гэта: спявала і ў святы, і ў будні, і ў цяжкія моманты жыцця. Мо гэтакім чынам ратавалася ад скрухі і адчаю. А я, мала, намагаўся дапамагаць ёй у жыццё. З усёй сілы сцягваў непад'ёмныя для мяне снапы, каб тата саставіў іх у высокую мядлю і накрываў яе распушаным снапом — засцярога ад дажджу.

Так, я і сапраўды ўсё гэта і бачыў, і чуў, і адчуваў, і нават іншым пра тое-сёе захоплена апавядаў. Яшчэ не ведаючы Максімавай творчасці, я захапляўся тварэннямі прыроды і яе чудамі. Намагаўся асэнсавана зразумець будаўніцтва стваральнай таленавісцкага неба, ледзь не да самазабыцця назіраючы за рухавымі нябеснымі палацамі, нябачанымі мной пакуль што на зямлі гарадамі, якія невядома хто збудаваў на высочыным нябесным купале. Мо таму, што «Маладыя гады, // Маладыя жаданні!»

Але Багдановіч сказаў і пра тое, чаго я не бачыў на сваім хутары і што не хутка зразумеў: «Хто мы такія? // Толькі падарожныя, — папутнікі сярод нябёс. // Нашто ж на зямлі // Сваркі і звадкі, боль і горыч, // Калі ўсе мы разам ляцім // Да зор?»

«І толькі на цябе надзея, // Край родны мой!» Бо — «У родным краю ёсць крыніца // Жывой вады. // Там толькі я змагу пазбыцца // Сваёй нуды». Так, родны край, родная зямелька, мая — наша! — малая радзіма надзейна ўратае кожнага, хто не здраджвае ёй, ад усяго нядобрага, непатрэбнага і шкоднага.

Згадайма чуллыва-гарачы заклік Багдановіча: «Ведайце толькі: не жаласці, а праўды хоча ад вас наш народ!» І дадаваў: «Не жаласці, не грашовая міласці памогуць змуцанаю і хвораму сэрцу беларуса: увага, давер'е, пашана да яго грамадзянскіх правоў, чалавечасць — гэта лепшае лякарства ад многіх хвароб». Яго, тое лякарства, моцна хацелася

Багдановічу знайсці і перадаць свайму народу. Знаходзіў. І перадаваў...

Ёсць надта блізікі мяне выраз (не, не Максімаў): «Рабі людзям тое, што хочаш, каб яны рабілі табе». Максім Багдановіч іменна так жыў і дзейнічаў. Прыкладаў вялікае мноства. І не толькі ён, вядома. Нам, сённяшнім, варта памятаць гэта. І працягваць адказваць на дабро добром, нейтралізаваць зло таксама добром.

Мяне на гэтай зямлі трымаюць вера і надзея. Вера — у добрых людзей, у іхнюю нязводную дабрыню. Надзея — што добрых людзей невымерна больш, бо моцныя, згуртаваныя і непарушныя іх шэрагі. Таму і дочкі мае — Вера і Надзея...

Я даўно лічу Максіма Багдановіча дасведчаным апавядальнікам пра жыццё на маім хутары. Здзіўляўся і здзіўляюся, як мог ён, не будучы на тых нашых прасторах, так захоплена і праўдзіва пра ўсё раскаваць. Пакуль я не навучыўся чытаць, нават увяць не мог, што пра ўсё гэтае маё, хутарскае, ужо напісаў Максім.

Заклікаў і заклікаю ўсіх, асабліва маладых: не лянуймася пісаць гісторыю свайго роду. Нацыя не бывае бязроднай. Нацыя — гэта не нешта бязмернае, неабдымнае і аморфнае. Нацыя — гэта непаўторнасць кожнага роду, кожнай сям'і, кожнага чалавека, з'яднаемых агульнымі інтарэсамі дзеля карысці нашай адзінай і роднай матушчы зямелькі. І калі б усе мы дасканалы ведалі гісторыю свайго роду, увяць, наколькі багацейшая была б наша агульная беларуская гісторыя!

Я шчыра ўдзячны Максіму Багдановічу, што ён дагэтуль трымае мяне ў сваім творчым напружанні, што запачаткаваны пад яго ўплывам эмоцыі жывуць, дзейнічаюць, натхняюць.

Водгулле ж усяго гэтага маё ўсхвалявана-захопленае сэрца ўвасобіла ў дзве апавесці: «Апошнія грышча» і «Распасажаны дом, або Хутарская вольніца», якія ўвайшлі ў кнігу «Распасажаны дом», што пабачыла свет у выдавецтве «Мастацкая літаратура» ў 2020 годзе.

Анатоль БУТЭВІЧ

Повязь эпох

У Мінску можна пабачыць унікальныя поспілкі

У Мастацкай галерэі «Цэнтр» Мінскага абласнога цэнтра народнай творчасці — сапраўдныя рарытэты. Па-першае, ёсць нагода і магчымасць прыемна правесці час сярод вырабаў, зробленых рухлівымі майстрамі як мінулага, так і сучаснасці. Па-другое, гэтыя вырабы — у беларускай традыцыі. Па-трэцяе, традыцыя жывая. Гараджане, якія ніколі не мелі сувязі з вёскай, могуць здзівіцца ад выстаўкі «Поспілкі +». Яно тычыцца не толькі даўніх і рэдкіх экспанатаў, што даюць узоры беларускага ткацтва, але і іх сучасных інтэрпрэтацый — праз дэкаратыўна-прыкладное мастацтва, жывапіс і нават ювелічныя вырабы.

Выстаўка праходзіць у межах праекта «Традыцыі і сучаснасць», які прымеркаваны да 85-годдзя Мінскага абласнога цэнтра народнай творчасці, распавяла Марыя Карпянкова, вядучы метадыст па выяўленчым і дэкаратыўна-прыкладным мастацтве аддзела традыцыйнага мастацтва:

— У гонар юбілею Цэнтра мы ладзім асобны выставачны праект. Адна з выставак у яго межах раней была прысвечана вышыўцы. А цяпер вырашылі звярнуцца да такой унікальнай для беларускага мастацтва з'явы, як поспілка. Наш праект нездарма называецца «Поспілкі +»: невялічкі «плюсік» кажа пра тое, што мы вырашылі стварыць выстаўку не па прычыне музейнай экспазіцыі, калі б яна паказвала поспілку ва ўсёй паўнаце, у розных тэхніках. Мы хацелі паказаць поспілку як крыніцу натхнення для сучасных мастакоў. Акрамя вытканых твораў, мы можам

і адпачынку. Такім чынам, гэтыя ўстановы сведчаць пра тое, што тэкстыльнае мастацтва і захоўваецца, і вивучаецца. Спадкаемцам перадаюцца яго тэхналогіі, што вельмі важна. Напрыклад, у нашай экспазіцыі ёсць творы, вытканыя ўжо ў 2000-я гады Таццянай Волкавай. Гэта дырэктар раённага цэнтра ткацтва ў Семежаве, якая з'яўляецца народным майстрам Рэспублікі Беларусь і вырабляе сучасныя інтэрпрэтацыі поспілак. Сярод мастакоў, якія ўзялі ўдзел у нашай выстаўцы, — Міла Землякова. Яна прадставіла тэкстыльную скульптуру ў арыгінальнай аўтарскай тэхніцы, — гэта цудоўны заяц Васіль. Ён быў створаны сёлета, гэта ўжо яго трэцяя выстаўка, што сведчыць пра запатрабаванасць твораў Мілы, якая натхняецца беларускай прыродай і традыцыямі. Астатнія яе вырабы — на фотаздымках: яны ўжо ўсе ў прыватных калекцыях.

Адмыслова для праекта мастачка па тэкстылі Наталія Філіпенка і яе муж, мастак па метале Яўген Рыжоў, стварылі калекцыю брошак у аўтарскай тэхніцы. Ім далі фотаздымкі экспанатаў з калекцыі Вілейскага краязнаўчага музея, і яны стварылі своеасаблівыя амажы канкрэтным поспілкам. Гэтыя брошкі нават называюцца па імёнах ткачы: Ефрасінія і дзве Клаўдзіі. Гэта даніна павягі жанчынам, якія ўмелі ствараць прыгажосць, нягледзячы на цяжкасці жыцця.

Таксама ў экспазіцыі — жывапісныя творы Андрэя Карпянкова з двух цыклаў. Цыкл «Тканіна жыцця» быў створаны ў 2015—2017 гадах — гэта філасофскія разважанні аўтара аб лёсе чалавека. Другі цыкл спалучае дэкаратыўнасць і яркасць арнаменту з народных тканых поспілак і фрагменты беларускіх краявідаў. Гэтыя работы вельмі арганічна ўвайшлі ў экспазіцыю, хоць мастак не рыхтаваў іх спецыяльна пад выстаўку, але ў дзяцінстве бачыў гэтыя вырабы ў натуре, у вёсцы ў бабулі. Яшчэ адзін прыклад таго, як традыцыйнае мастацтва ўплывае на падсвядомым узроўні. Нават у тым, што тычыцца каларыстычных пераваг. Нічога не ўнікае і не бярэцца з надкуль, усё мае свае прычыны і тлумачэнні. Таму і феномен поспілкі вивучалі і аналізавалі на навуковым узроўні. Падмуркам пры падрыхтоўцы выстаўкі былі навуковыя працы Вольгі Лабачэўскай, доктара мастацтвазнаўства,

прафесара, знаўцы традыцыйнага мастацтва, у тым ліку поспілак. Яе кніга мела тры тыражы і карыстаецца вялікім попытам. Сёння поспілкі разглядаюць як інструмент па стварэнні прыгожай і ўтульнай прасторы хаты, а таксама як унікальную «капсулу», што захоўвае традыцыйныя веды і аднае пакаленні. Поспілкі сталі найбольш папулярнымі ў пасляваенны час — у 1950—1960 гады. Яны былі важнай часткай вясельнага пасагу, іх засцілалі на ложка і канапы, лавы і куфры, выкарыстоўвалі як абрусы на святы, а таксама ў якасці адмысловага «фону» для фотаздымкаў.

Нездарма экспазіцыю дапаўняюць здымкі сярэдзіны XX стагоддзя — цяпер яны глядзяцца як старыя рарытэты фота: беларускія выскоўцы на фоне поспілак. Сем'і з дзеткамі, муж ды жонка, партрэты асобных людзей... «Фотасесія» была для іх нібыта свята, таму імкнуліся зрабіць усё максімальна прыгожа, арганізавалі сабе ўнікальны фон. Марыя Карпянкова звяртае на гэта асабліва ўвагу:

— Электронныя копіі фотаздымкаў, якія можна ўбачыць у экспазіцыі, былі прадстаўлены Вольгай Трубач і Вольгай Пілецкай — навукоўцамі і мастачкамі, якія займаюцца этнаграфіяй, захоўваюць, збіраюць прыклады традыцыйнага нацыянальнага мастацтва. Фотаздымкі паказваюць і гэты бок выкарыстання поспілак. Імі не толькі ўпрыгожвалі прастору ў хаце, не толькі ўжывалі іх у побыце і дзеля дапамогі ў гаспадарчым працэсе. Калі фотамастацтва прыходзіць у вёску, становіцца папулярныя фотартрэты роду. Звычайна адну ці некалькі поспілак развешвалі на знешніх сценах хаты, каб было больш добрым асвятленне, і фатографы здымалі сем'і, дзяцей. Прыклады такіх здымкаў унікальныя — іх можна ўбачыць у экспазіцыі. Непасрэдна далучыцца да гэтай спецыфічнай культурнай з'явы дапаможа арганізаваная для наведвальнікаў фотазона з фонам-поспілкай. А мы

авіяшчаем конкурс фота, у якім можна ўзяць удзел кожны. Каля аднаго з экспанатаў размешчана тлумачэнне, як дасягаць фота.

— Ці ёсць цяпер традыцыя перадачы майстэрства па ткацтве поспілак альбо людзі самі яго асвойваюць? І дзе бяруць матэрыялы, ніткі?

— Часцей за ўсё сістэма гурткоў дапамагае яго перадаваць, ужо не дома гэта асвойваюць, а ва ўстановах, дзе арганізаваны спецыяльныя ўмовы. Таму што цяпер нават кросны мець у сябе ў хаце вельмі складана. Але больш шырока дзялязон нітка. Напрыклад, майстрыха Таццяна Волкава адзначае, што выкарыстоўвала і акрыл, і слонімікі ніткі № 10. Тобок, значна прасцей знайсці матэрыял для вырабу поспілак.

— Натуральна, паколькі гэта эксклюзіўныя вырабы, то і кошт іх немалы — для сябе, для дома можна набыць штосці прасцей. Але ці запатрабавана гэтая прадукцыя ў якасці сувеніраў?

— Наколькі я магу назіраць за дзейнасцю «Скарбніцы», якая найбольш вядомая ў гэтай сферы, то заўважаю, што цяпер вырабляюць сучасныя імітацыі поспілак — яны нават створаны ўручную, на сучасных станках. Але гэтыя вырабы не могуць быць таннымі.

Пра тое, што вы не ведаеце пра традыцыйныя поспілкі і варыянты іх выкарыстання ў наш час, можна спытаць непасрэдна на выстаўцы: у межах праекта запланаваны курацарскія аглянды, лекцыі і нават майстар-класы: ёсць цудоўная магчымасць спазнаць майстэрства, якім валодалі нашы бабулі, і яшчэ раз пераканацца ў тым, што ім — нашым простым высквым жанчынам — была падудадна самая складаная праца, унікальнае майстэрства і мастацкі погляд на жыццё.

Ларыса ЦІМОШЫК,
фота аўтара

убачыць і жывапіс, і тэкстыльную скульптуру, і сучасныя габелены, і ўпрыгажэнне нашай выстаўкі — прадметы, створаныя мастакамі па метале. Што датычыцца экспанатаў, то ў зале 46 поспілак, дзевяць з якіх вытканы ў 20-я гады XXI стагоддзя, астатнія — рарытэтыныя поспілкі 50-70-х гадоў мінулага стагоддзя. Яны былі прадстаўлены нашымі сябрамі, установамі, з якімі супрацоўнічаем. Аснову выстаўкі склалі поспілкі з калекцыі Вілейскага краязнаўчага музея, раённага цэнтра ткацтва аграгарадка Семежава Капыльскага раёна, фондаў народнага калектыву «Майстры Ігуменшчыны» Чэрвеньскага раённага цэнтра культуры

Ад «Лясной былі» да сучаснасці

Калекцыі Музея гісторыі беларускага кіно, філіяла Нацыянальнага гістарычнага музея Рэспублікі Беларусь, пдышоў да стагоддзя беларускага кінематографа вельмі адказна, прысвяціўшы экспазіцыю, асаблівацю якой з'яўляецца выкарыстанне інфармацыйных тэхналогій і інтэрактыўных пляцовак.

Наведвальнікі могуць паглыбіцца ў гісторыю беларускага кіно. Датой станаўлення лічыцца 17 снежня 1924 года. А першы мастацкі фільм, які выйшаў на экраны ў 1926 годзе, — карціна «Лясная быль» рэжысёра, заснавальніка беларускага мастацкага кінематографа Юрыя Тарыча.

Прадстаўлены каштоўныя дакументы, фатаграфіі, якія дзвяляюць даведацца цікавыя факты аб адкрыцці першых кінатэатраў на тэрыторыі Беларусі, а таксама атрымаць інфармацыю аб найбольш значных фільмах, якія ўвайшлі ў «залаты фонд» беларускага кіно.

Асабліва ўвага — перыяду Вялікай Айчыннай вайны. Можна наведць экспазіцыю «Па той бок кінахронікі», прысвечаную военным аператарам. З пачаткам Вялікай Айчыннай вайны многія аператары пайшлі на фронт. Здымалі жыццё ў партызанскіх атрадах, у баі. І ўсё гэта дайшло да нашага часу менавіта дзякуючы іх самаадданай і мужнай працы на перадавой з кінакамерай у руках.

Уражае інсталяцыя, што дэманструе вобраз ваеннага кінааператара, які спускаўся на парашуце ў партызанскія атрады. Акрамя самога парашута, у яго яшчэ была зброя, запас прадуктаў на дзсяць дзён, ватная курткі, штаны, а таксама кінакамера. Менавіта з такім цяжкім грузам здымалі кадры цаной свайго жыцця.

Вялікая колькасць фільмаў, прысвечаных Вялікай Айчыннай вайне, — даніна памяці аб стратах і падзеях, якія адбываліся на тэрыторыі Беларусі падчас вайны.

— Сучаснаму пакаленню, школьнікам, якія з'яўляюцца асноўнымі наведвальнікамі музея, мы апавядаем пра намаганні людзей, якія прынеслі да нас перамогу, — расказвае загадчык Музея гісторыі беларускага кіно Вераніка Себруковіч. — Кадры ваеннай кінахронікі знаходзяцца ў экспазіцыі дзякуючы супрацоўніцтву з Беларускай дзяржаўным архівам кінафотафонадакументаў у Дзяржынску. Там захоўваецца значная колькасць аўдыявізуальных дакументаў, дзякуючы якім можна бачыць кінахроніку перыяду Вялікай Айчыннай вайны. Сярод іх — кадры вызвалення Мінска.

Выстава «Па той бок кінахронікі» будзе працягвацца да канца гэтага года. У яе аснове — музейныя прадметы з фондаў Нацыянальнага гістарычнага музея Рэспублікі Беларусь, Нацыянальнага архіва

Рэспублікі Беларусь, Беларускага дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва. Асабліва месца займаюць фатаграфіі і дакументы, перададзеныя партнёрам — Дзяржаўным цэнтральным музеем кіно ў Маскве.

Тэма Вялікай Айчыннай вайны з'яўляецца галоўнай у беларускім кінематографе. Пацвярджэнне — прэм'ера фільма «Час вярнуцца», якая адбылася 2 мая 2024 года.

У Музеі можна пабачыць шмат каштоўных плакатаў да фільмаў 1920—1930-х гадоў, у тым ліку плакаты першага беларускага фільма «Лясная быль», дзіцячага фільма «Палескія Рабінзоны», які выйшаў на экраны ў 1934 годзе, і многіх іншых.

Інфармацыйныя кіёскі прапануюць дадатковую інфармацыю аб асобе кожнага кінааператара з фатаздымкамі, а таксама расказваюць пра першыя кінатэатры, якія існавалі на тэрыторыі Беларусі. Асобны тэматычны блок прысвечаны заснавальнікам беларускага кінематографа — Юрыю Тарычу і Уладзіміру Корш-Сабліну, якія здымалі першыя беларускія фільмы.

Дзякуючы супрацоўніцтву з Нацыянальнай кінастудыяй «Беларусьфільм», у музеі прадстаўлены арыгінальныя прадметы, якія выкарыстоўваліся падчас здымкаў аднаго з самых касавых дзіцячых фільмаў — «Дзяўчынка шукае бацьку», які выйшаў на экраны ў 1959 годзе.

Інтэрактыўныя зоны музея асабліва прывабліваюць маладую аўдыторыю. Напрыклад, падняўшы трубку тэлефона, можна пачуць галасы мінулага — успаміны ваенных кінааператараў.

Сучасныя тэхналогіі прадстаўлены ў музеі настольнай псеўдагелаграфічнай устаноўкай, якая дэманструе лічбавыя копіі музейных экспанатаў у фармаце 3D. Гэта дазваляе разглядаць прадметы з розных бакоў

Сукенка галоўнай героіні фільма «Дзяўчынка шукае бацьку».

без фізічнага кантакту, што дапамагае захоўваць іх у добрым стане.

— Сто гадоў у гістарычным кантэксце — не так шмат, але за гэты час беларускае кіно дасягнула шмат чаго. Мы бачым сувязь традыцый, якая захоўваецца і сёння, — глумачыць Вераніка Себруковіч. — Праочваюцца тэмы, якія цікавяць людзей на працягу ўсіх часоў: добро і зло, любоў, адвага, вайна, а таксама шмат дзіцячых тэм.

Нашы наведвальнікі з гонарам, а часам і са здзіўленнем даведваюцца пра тое, што многія вядомыя фільмы, у тым ліку і «Чырвоная шапачка», «Бураціна» — прадукцыя «Беларусьфільма».

Экспазіцыя зацікавіць не толькі аматараў беларускай кінаіндустрыі, але і для тых, хто шануе культуру.

Марыя АСМАЛОЎСКАЯ,
фота аўтара

Вобраз ваеннага кінааператара.

«Галасы мінулага».

Рыхтуюцца новыя праекты

У гонар 100-годдзя беларускага кінематографа Нацыянальная кінастудыя «Беларусьфільм» рыхтуе цэлы шэраг праектаў, накіраваных на захаванне гістарычнай памяці і развіццё сучаснай кінаіндустрыі. У Мінску адбылася прэс-канферэнцыя, прысвечаная гэтай падзеі. Абяркоўваліся гістарычныя вехі беларускага кіно і сучасныя тэндэнцыі ў яго развіцці, а таксама працэс стварэння фільма «Дэманстратар».

Прэм'ера «Дэманстратара» рэжысёра Яўгена Сяцько запланавана на канец лістапада — пачатак снежня 2024 года. 26-хвілінная карціна рапавядае пра зараджэнне кіно ў Беларусі. Яна пераносіць глядача ў XIX стагоддзе, у атмасферу першага мінскага кінатэатра, адкрытага прадпрыемствам Рыхардам Штрэмерам.

Асаблівую атмасферу фільму надае яго стылістыка: «Дэманстратар» зняты ў духу нямога кіно, з мігальным экранам, злёгка паскораным малюнкам і цітрамі ў віньетках. У галоўных ролях: Ганна Мешчаракова, Дзмітрый Козел, Аляксандр Дзешчыц і Леў Пархалін.

— Няма лепшага спосабу расказаць пра нямое кіно, чым зняць стужку ў яго стылістыцы, — кажа Яўген Сяцько. — Гэта даніна павагі піянерам кіно — тым, хто рабіў першыя крокі ў гэтым мастацтве. Мы імкнуліся стварыць асаблівую атмасферу, пэўны рытм гульні, каб перадаць дух таго часу. Фільм зняты ў ігравой форме, з выкарыстаннем дакументальных кадраў. Гэта своеасаблівы сімбіёз мінулага і сучаснасці.

Акрамя «Дэманстратара» «Беларусьфільм» працуе над іншымі праектамі. У завяршальнай стадыі фільм «Чорны замак» па рамане Уладзіміра Караткевіча.

Генеральны дырэктар кінастудыі Юрый Аляксей расказаў аб планах па прадстаўленні «Чорнага замака» на міжнародных кінафестывалях.

— Актыўна развіваем супрацоўніцтва з кінематографістамі Індыі і Кітая. На кінафестывалі ў Мумбаі завязалі перспектывыя кантакты. Цяпер індыйскія кінематографісты вывучаюць нашы вытворчасць, і мы прапрацоўваем ідэі сумесных праектаў. Акрамя таго, завяршылі сцэнарый сумеснага беларуска-кітайскага фільма. У найбліжэйшы час чакаем у Мінску кітайскую дэлегацыю для абмеркавання падрабязнасцей праекта.

Марыя АСМАЛОЎСКАЯ

Фрагмент экспазіцыі.

Алена Рок і звон бомаў

Унечым як у вядомай песні «Так уж бывает...»:

*Ссорятся люди,
Мирятся люди,
Кто-то полонит,
Кто-то забудет.*

*Так уж бывает,
Так уж выходит —
Кто-то теряет,
Кто-то теряет,
А кто-то находит...*

З той розніцай, што ў дадзеным выпадку знайшлі сябе не проста закаханыя, а тыя, хто ў далейшым добра заявіў пра сябе: знакаміты савецкі пісьменнік, аўтар гістарычных раманаў «Батый», «Юношты полководца», «Спартак», «Огни на курганах» і іншых Васіль Ян і вядомая выканаўца рускага раманса Вольга Янчавецкая. Дарэчы, сугучча ў іх прозвішчах не ад нараджэння. Вольга да шлюбу была Вінаградвай, а пасля ўзяла прозвішча мужа, а ён у сапраўднасці Янчавецкі, Ян — літаратурны псеўданім. Так парадніліся ўрадзец Кіева і ўрадзецка Брэста.

Як абвесці цесця, прапанаваў... цесця

Паходзіла яна з сям'і ваенных. Яе дзед Іван Ігоўскі прымаў удзел у руска-турэцкай вайне 1877—1878 гадоў. У час вылазкі коннай разведкі вырагаву ад паланення аднаго з генералаў. Дзякуючы яму, хутка стаў палкоўнікам, камандаваў двума батальёнамі Віленскага палка ў Пінску. Ад'ютантам яго быў баявы штабс-капітан Пётр Вінаград. Зблізіліся яны яшчэ таму, што былі схільны да любоўных інтрыг. У генерала, праўда, гэта засталася ў мінулым. Але ўспомніць было пра што. З-за гэтага і жаніўся.

У маладосці Ігоўскі, служачы ў Яраслаўлі, загахаўся ў Лізавету, дачку багатых купцоў Лапаціных. Яна адказала ўзаемнасцю, але ён сумняваўся, што бацька згодны бачыць у яго асобе цесця. Не маглі ж здагадацца, што дасягне такой высокай ваеннай кар'еры. Тады са згоды каханай украў яе. Пра тое, як абвёў будучага цесця кругом пальца, неяк падзяліліся з Вінаградвым. Той аказаўся да навукі ахвочы. Закаханыя ў яго дачку Наталлю, рызыкаваць не стаў. Яны пажаніліся цішком.

Аднак Ігоўскі не абурўся. Пажадаў маладым шчасця і адвёў ім адзін са сваіх дамоў. Але хутка адправілі ў адстаўку. Купіў маёнтак непадалёку ад Янава-Палескага, цяперашняга Іванава Брэсцкай вобласці. А Вінаграду з маладой жонкай паехаў служыць у Брэст-Літоўск на мытню. 18 сакавіка 1890 года ў іх з'явіўся першынец — дзюльчынка, якую назвалі Вольгай. Пасля нарадзіліся дачкі Наталля і Ганна, сыны Мікалай і Сяргей.

Думалі-гадалі Вінаградвай, як і многія на стыку стагоддзяў, што прынясе ім XX век. Ды хутка не да гэтага стала. У 1900 годзе памёр Пётр Міхайлавіч. Знаходзячыся ў Варшаве, напаткаў нейкую хваробу. Урачы, як ні стараліся, уратаваць не змоглі. Па другой версіі, служыў не на мытні, а камандаваў ротай разведчыкаў Брэсцкага гарнізона. У час ваісковых вучэнняў пашкодзіў пазваночнік. Пайшоў з жыцця, не дажыўшы да сарака. Гэта рэзка змяніла лёс Вольгі. Некаторы час жыла ў адной са сваіх цёткаў у Брэсце, а пасля паехала ў Санкт-Пецярбург.

Як быццам, бацька, карыстаючыся сваімі сувязямі, уладкаваў яе ў адну з прэстыжных гімназій. Не толькі паспяхова вучылася, але і, маючы ад нараджэння цудоўны голас, удзельнічала ў дабрачынных канцэртах, выконвала сентыментальныя раманысы. Ды нельга не верыць ёй самой: «Прыехаўшы ў Пецярбург, спынілася ў іншай цёткі. Хутка

ўладкавалася ў шавецкі цэх. У 1907 годзе перайшла працаваць у друкарню». Пра гэта сцвярджаецца і ў кнізе югаслаўскага журналіста Коста Дзмітрыевіча «Каралева рускага раманса». Безумоўна, ён з Вольгай Вінаградвай сустракаўся.

Дзве касы да падлогі

На ўсё жыццё запамніла, як пры ўладкаванні на работу з ёю «гутарыў сур'ёзны і прыгожы мужчына з лагоднай манерай трымаць сябе». Прадставіўся: «Васіль Рыгоравіч Янчавецкі, рэдактар». Пры гэтым гаварыў «суха, дзелавіта».

Фота з сайта kino-teatr.ru

Вольга Янчавецкая з сынам.

Прапанаваў працу карэктара. Па рабоце бачыліся часта, але асобых пачуццяў не ўзнікла. Тым больш што Васіль Рыгоравіч быў жанаты. Ды калі жонкі не стала, трыццацідвухгадова ўдавец пашыла зірнуў на блакітнавоку прыгажуню. Як яна пазней успамінала, на «дзюльчынку з дзвюма косамі да падлогі». Хваляваўся, як паставіцца да новай жонкі прыёмная дачка. А яшчэ і таму, што быў старэйшы, нарадзіўся 4 студзеня 1875 года. Галоўнае ж, як успрыме прапанову яна сама. Вольга ж, пачуўшы яе, зачырванелася, а пасля ціха сказала: «Згодна».

З замужжа і пачалася яе музычная кар'ера. Васіль Янчавецкі любіў музыку, меў шмат сяброў сярод дзеячаў мастацтва. Некаторыя з іх бывалі ў яго ў гасці. Артыстка Малого тэатра Валянціна Міронава, пачуўшы, як яна цудоўна спявае па акампанемент мужа, з захапленнем усклікнула:

— Госпаді! Які голас, які голас! — і запрасіла выступіць на дабрачынным вечары для сірот і калек.

Тонар для яе быў высокі. Нікому не вядомай спявачка павінна была выступіць перад элітнай пецярбургскай публікай. Ды і партыю на раялі выконваў сам Фьодор Грыгор'еў. Ужо тое, што прысутнічае такі віртуоз сваёй справы, для яе было важна. Не менш, што збіраўся прыйсці дырэктар цырка «Мадэрн», сябра мужа. Яшчэ важней, што падбіраў новыя нумары для праграмы. Ён прапанаваў Вользе выступіць на манежы ў масцы пад імем таямнічай графіні Алены Рок.

Хутка яна з'явілася ў час прадстаўлення ў бела атласнай суценцы. На галаве — капялюш з шырокімі палямі і пер'ямі страуса. Чорная аksamітная паўмаска закрывала твар, надаючы яму яшчэ большую загадкавасць. Як толькі карэта, запражаная варанымі коньмі, пачала выязджаць на манеж, публіка закрывчалася: «Брава! Брава!» Яшчэ імгненне — і цыркавы аркестр зайграў адну з папулярных тады мелодый. Вольга Янчавецкая пачала выконваць раманыс за рамансам. Поспех быў ашаламляльны, што і пацвердзілі на наступны дзень газеты. Іх аэнікі звользілі да аднаго: «Нарадзілася новая зорка, якая зацягнула папярэдніх спявачак».

Асёл — таксама транспарт

Для ўдасканалвання майстэрства паступіла ў оперную школу, урокі вакалу ў якой выкладаў знакаміты прафесар, зорка італьянскай оперы Вірджыніа Дамелья. Цяжэй вучыцца стала, калі нарадзіўся сын Міша. Але яго дапамагла выхоўваць маці. Калі ж у 1914 годзе з пачаткам вайны Васіля Рыгоравіча накіравалі ў Турцыю карэспандэнтам Расійскага тэлеграфнага агенства, узяў яго з сабой. Быў упэўнены, што на месцы знайдзе няньку. Яна згадзілася на гэта дзельна музычнай кар'еры. Муж падтрымаў яе.

завітаў адзін з прадстаўнікоў нямецкай адміністрацыі, каб выступіла перад высокапастаўленымі афіцэрамі, знайшла-ся, што адказаць:

— З задавальненнем... Ды толькі голас страціла. Вернецца — калі ласка... Імкнулася быць, як кажуць, далай аб палітыкі. Не вярнулася на Радзіму ў ліхіх 20-х гадоў мінулага стагоддзя, бо не вятала новую ўладу. Ды і акупантам служыць не хацела. Радзіма ж адна была. Няважна, як называлася яна: Расійская імперыя ці Савецкі Саюз... Ёй і не здраджвала ніколі. А вось для прэзідэнта Сацыялістычнай Федэратыўнай Рэспублікі Югаславіі Іосіфа Броз Ціта выступіла. Каб паслухаць «каралеву раманса», ён спецыяльна наведваўся ў белградскі рэстаран «Скадарлія». Першым сваім з'яўленнем усіх напалохаў, пасля стаў звыклым наведвальнікам.

* * *

Воляй Госпада Янчавецкай быў адведзены пяты век. Усывышні забраў Вольгу Пятроўну да сябе, калі ёй ішоў 89 год. Аднак з песняй, рамансам жыла, па сутнасці, да апошніх дзён сваіх, ведучы актыўнае творчае жыццё. Не толькі давала канцэрты, але і выступала па радыё, тэлебачанні — такі невычарпальны запас энергіі мела. Але гэта ўжо было і падвядзене вынікаў, якое заканамерна, калі шмат пражыта і нямала абдуманна. Ды чым больш думала аб тым, што давядзецца выпрабаваць на сваім шляху, тым больш і часцей прыходзіла да думкі, што жыццё яе, кажуць называюць трылогіяй Аляксея Мікалаевіча Талстога, — «хожденье по мукам». Разам з тым, калі можна так выказацца, і набіццё сябе на гэтых дарогах, свецерджанне сябе як творчай асобы. Дзякуючы яе цудоўнаму голасу, рускі раманыс пайшоў далей за межы краіны свайго нараджэння. Гэтым яна, вядома, не магла не ганарыцца.

Адхочдзячы ў вечнасць, зрабіла захадзі аказаць дапамогу тым, хто ў гэтым мае патрэбу. Каб нікога не пакрыўдзіць, загадзя падзяліла свае зберажэнні на тры часткі. Не забыла пра царкву, з якой пастаянна падтрымлівала сувязь. Паклапацілася аб адной з дзіцячых арганізацый Югаславіі, з якой даўно сабралася. Наведвалася да дзяцей. Не толькі выконвала ім песні, але і дарыла тую ласку, якую не змогла даць сваіму Мішаньку. Яму таксама завяшчала частку сваіх зберажэнняў.

Міхаіл Васільевіч пайшоў з жыцця на 93 годзе, сэрца спынілася ў сне 17 жніўня 2004 года. Яму таксама давядзецца нямаля перажыць, але ў людзях не расчараваўся. Вярнуўшыся ў Маскву, жыў з бацькам. Пасля яго смерці стаў старшынёй камісіі Акадэміі навук па літаратурнай спадчыне Васіля Яна. Хто ведае, магчыма, у апошні момант жыцця яму нагадаўся раманыс «Бубенцы». У выкананні маці яго вельмі любіў, а слухаў на пласцінцы:

*Сердце будто пронеслось пуливно,
Пережитое стало мне жалю,
Пусть же кони с распушенной гривой
С бубенцами умчат меня в даль.*

*Слышен звон бубенцов издалёка —
Это тройки знакомый разбег,
А вокруг расстелился широко
Белым саваном искристый снег!*

Чутны звон бомаў здалёку ўсім, хто любіць раманыс. Не толькі дзякуючы новым выканаўцам, паколькі прыцягвае ўвагу прадстаўнікоў новых пакаленняў. Да нашых дзён дайшоў і жыватворны голас карыфеяў гэтага жанру, у ліку якіх ёсць і Вольга Янчавецкая. У перапахісах яго могуць слухаць усе, хто любіць «каралеву раманса», і ганарыцца тым, што яна наша зямлячка.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Пад пільным наглядом

У творчасці вялікага рускага пісьменніка, аўтара многіх раманаў і апавесцей, нарысаў Мікалая Ляскова (1831—1895) ёсць «Валагодскія старонкі». У канцы 1850-х гадоў віцэ-губернатарам Волагды быў Іван Іванавіч Пейкер... Дарэчы, гэта якраз ён адказаў за прыём імператара Аляксандра II у час яго прыезду ў Волагду... Але з нашай зямлячкай, ураджэнкай Віцебска жонкай Івана Пейкера Марыяй Рыгораўнай Пейкер рускі пісьменнік пазнаёміўся ўжо ў Санкт-Пецярбургу...

Калі валагодскі віцэ-губернатар трагічна загінуў у час купання ў рацэ, Марыя Пейкер разам з дачкою пакінула Волагду. Некаторы час жыла ў Англіі, а, вярнуўшыся ў Расію, пачала выдаваць часопіс «Русский рабочий»... Першы нумар духоўна-маральнага часопіса Марыі Пейкер, які не варта блытаць з аднайменным выданнем І. Сафонава ў час Першай рускай рэвалюцыі, пабачыў свет 11 лютага 1876 года.

У 1876 годзе на выпуск гэтага выдання і адгукнуўся Мікалай Ляскоў... Выступіў з крытычным артыкулам «Семейное благочестие. Ежемесячное издание под названием "Русский

Рыгораўна ўсю сябе аддала грамадскай дзейнасці ў хрысціянскім духу, і ў ліку іншых спраў, падначальваючыся моцнаму рэлігійнаму ўзбуждэнню, яна распачала выданне ілюстраванага народнага часопіса пад назвай «Русский рабочий».

У гэтым выданні вельмі поўна адлюстравана дух яе набожнасці — англаманскі, але чысты і высокі. З часопісам сваім нябольшчца мела шмат клопатаў і даяканяца, якія не пакідалі яе да апошніх дзён жыцця. Духоўная цензура трымала за спадарыняй Пейкер такі пільны нагляд, што пішучаму гэтыя радкі часта даводзілася бачыць Марыю Рыгораўну ў поўным непаразуменні, чаго ад яе патрабуюць і што ёй забараняюць? <...> Марыя Рыгораўна нядаўна жартам казала:

— Усім крыскачу палягчала, а майму маленькаму часопісу яшчэ болей пацяжэла. Відаць, я і на самай справе самы небяспечны чалавек у сваёй дзяржаве».

У часопісе друкаваліся аповяданні, апавесці, артыкулы на рэлігійную тэматыку. Па меркаванні некаторых даследчыкаў, часопіс насяў «праеўрапейскі і пражародны» характар. Але выданне было пазбаўлена сектанцтва. З аднаго боку, частка артыкулаў была напісана аўтарамі з пазіцыі праваслаўя,

з другога — прысутнічалі артыкулы прагэстанцкага характару. Пасля смерці Марыі Рыгораўны часопіс выходзіў пад кіраўніцтвам яе дачкі Аляксандры Іванаўны Пейкер (1859 — пасля 1930-х...). Выданне праснавала да 1886 года.

У Санкт-Пецярбургу наша зямлячка была яшчэ і дырэктрысай Санкт-Пецярбургскага турмнага камітэта. Гэтае аб'яднанне па ініцыятыве Марыі Рыгораўны, пры яе істотных асабістых ахвяраваннях, заснавала «Прытулак для жанчын, вызваленых з турмнага зняволення». Некалькі гадоў сама Пейкер і загадвала гэтым прытулкам. Не шкадавала ні сіл, ні сродкаў, каб дапамагчы людзям, якія выйшлі са зняволення... Дарэчы, у 1872 годзе Марыя Пейкер прадстаўляла Расію на Сусветным кангрэсе па турмах, што адбыўся ў Лондане.

...Але вернемся ў Віцебск, вярнемся да лёсу самой Марыі Рыгораўны Пейкер... Нараджэннем яна — Лашкарова. Бацька — Рыгор Сямёнавіч Лашкароў (1788—1849), дзяржаўны дзеяч Расійскай імперыі, сенатар, генерал-лейтэнант. У лютым — чэрвені 1832 года — гродзенскі губернатар. У 1828—1832 гадах — магілёўскі віцэ-губернатар. У 1808 годзе прыйшоў на працу ў Міністэрства

ўнутраных спраў. Па лініі гэтага ведамства быў адкамандаваны для рэвізіі ў Магілёўскую і Віцебскую губерні. Удзельнічаў у Айчынай вайне 1812 года. У «бітве народаў» пад Лейпцыгам 2 кастрычніка 1813 года быў паранены. За храбрасць у гэтым баі ўзнагароджаны ордэнам Святой Анны 2-й ступені. Бацька Рыгора Лашкарова — Сямён Лазаравіч Лашкароў, генерал-маёр, дыпламат. Жыццё яго завяршылася ў кастрычніку 1814 года ў Віцебскай губерні... Пермскім губернартам у 1860—1865 гг. быў родны брат Марыі Рыгораўны — Аляксандр Лашкароў (1823—1898), генерал-лейтэнант. У розных крыніцах пазначана, што на радзіцы ён у сям'і двараніна, які меў маёнтак у Мінскай губерні... Значыць, Лашкаровы валодалі маёмасцю недзе на Міншчыне альбо ў адным з паветаў тагачаснай Мінскай губерні (гэта значыць, што іх судзілі магла быць і на тэрыторыі сучасных Гомельскай ці Гродзенскай абласцей)...

Такі вось цікавы род Пейкераў і Лашкаровых, доволі цесна звязаны з Беларуссю. Творчы, жыццёвы лёс Марыі Рыгораўны Пейкер, несумненна, — радок, які неабходна ўпісаць у літаратурнае краязнаўства Віцебска, Віцебшчыны.

Раман СЭРВАЧ

На службе дзвюх імперый

Першым месцам афіцэрскай службы Аляксандра Бонч-Багдановскага была Варшаўская крэпасць. У жніўні 1893 года ён трапіў туды ў сапёрную роту... Што ўяўляла на той час Варшаўская крэпасць?.. Пабудаваная па загадзе Мікалая I пасля паўстання 1831 года, яна ўмяшчала гарнізон да 16 000 салдат і 500 артылерыйскіх гармат. У 1832—1834 гг. была пабудавана цэнтральная частка крэпасці — Аляксандраўская цытадэль. У 1835 годзе насупраць цытадэлі на правым беразе Віслы быў пабудаваны форт Слівіцкі. У 1850—1861 гг. вакол цытадэлі ўзняліся шэраг асобных умацаванняў: Уладзімір, Аляксей, Павел, Георгій, Сергій. У 1881 годзе вырашылі яшчэ болей умацаваць Варшаву згодна зацверджаным расійскім імператарам планам. У 1883-м пачалі ўзводзіць фарты 1-й лініі, у 1886-м — фарты 2-й лініі. З 1890 года ўсе цагляныя ўмацаванні замянілі бетоннымі. З 1895 года фарты былі перабудаваны і пераўзброены. У 1893 годзе пасаду каманданта Варшаўскай крэпасці займаў герой многіх войнаў генерал-лейтэнант Канстанцін Вісарыянавіч Камароў (1832—1912; дарэчы, па паходжанні — з дваран Віцебскай губерні).

Аляксандр Бонч-Багдановскі.

...Аляксандр Міхайлавіч Бонч-Багдановскі (1872—1932) нарадзіўся ў Магілёве. Прыналежны быў да польскага дваранскага герба Бонча, які ўпершыню згадваецца ў 994 годзе. З кагорты, якую яднае герб, — каля двухсот прозвішчаў: Банецкія, Бонч-Асмалоўскія, Скаржынскія, Шуваловы, Тургенева, Тамашэўскія, Яблонскія... Славуцьця прозвішчы!..

За плячыма ў маладога афіцэра — вучоба ў Гатчынскім сіроцінчым інстытуце імператара Мікалая I (там вучыўся і старэйшы брат Аляксандра — Юсіф), Мікалаеўскае інжынернае вучылішча, каюмо былі аддадзены тры гады жыцця.

...У крэпасці наш зямляк надоўга не затрымаўся. Вядома, што ў 1898 годзе Аляксандр Бонч-Багдановскі ўжо закончыў Мікалаеўскую інжынерную акадэмію па 1-м разрадзе. 17 мая 1898 года нашаму зямляку прысвоілі званне штабс-капітана і перавялі ў ваенныя інжынеры — «за выдатныя пуспехі ў навуках». 9 красавіка 1900 года прысвоена новае званне — капітан. Аляксандр Міхайлавіч займае пасаду обер-афіцэра інжынернай дыстанцыі, а з кастрычніка 1902 года — выконваючы абавязкі памочніка начальніка Чарджуйскай інжынернай дыстанцыі. Гады, праведзеныя

ў Туркестане, — гэта яшчэ і знаёмства з дзіўным, багатым на экзотыку краем, з насельніцтвам, якое тады яшчэ жыло па законах сваіх плямёнаў. З паселішчам Чарджоу, старадаўнім Мервам, Асхабадам (так тады называлася сённяшняя сталіца Туркменістана), Ташаўзам, легендарнай Кушкы, Ак-Тэпэ, Кызыл-Арватам звязаны ў XIX — першыя дзесяцігоддзі XX стагоддзя лёсы многіх нашых прашчурцаў, ураджэнцаў Беларусі... Аляксандр Ходзька шукаў у гэтым краі вершы класіка Вялікага Фрагі — Махтумкулі, Аляксандр Пацалуеўскі займаўся даследаваннем туркменскай мовы, ствараў яе сучасную граматыку, а ў складзе групы дзевяці ашхабадскіх камісараў, якія імкнуліся ўсталяваць у Туркменістане Савецкую ўладу, быў беларус ваенны камісар Закаспійскай вобласці Сяргей Малібожжа, якога расстралялі белагвардзейцы 23 ліпеня 1918 года...

У 1904 годзе Бонч-Багдановскі — падпалкоўнік ужо. 24 жніўня 1904 г. яго прызначаюць штаб-афіцэрам для даручэнняў акруговага ўпраўлення ваенных сувязей Маньчжурскай арміі. 31 ліпеня 1906 года наш зямляк — штаб-афіцэр для справаводства і даручэнняў пры ўпраўленні начальніка ваенных сувязей тылу войск Далёкага Усходу. А праз

тры месяцы — начальнік ваенных сувязей тылу войск Далёкага Усходу. Пасада адказная, асабліва на час ваенных дзеянняў. Пра тое, як ставіўся да сваіх абавязкаў Бонч-Багдановскі, сведчаць дзяржаўныя ўзнагароды Расійскай імперыі, атрыманыя ім у гэты час... У 1905 годзе — ордэн Святой Анны 3-й ступені, у 1906-м — ордэн Святога Станіслава 2-й ступені. Яшчэ раней, у Туркестане, афіцэр быў узнагароджаны ордэнам Святога Станіслава 3-й ступені і ордэнам Залатоў Зоркі 3-й ступені (Бухара, 1902 год).

У 1907 годзе ўпраўленне расфарміравалі. Некаторы час афіцэр знаходзіўся за штагам. А 2 чэрвеня 1907 года Аляксандра Міхайлавіча прызначылі начальнікам штаба Туркестанскай чыгуначнай брыгады. Адпаведна ўжо і залічылі ў чыгуначныя войскі... У студзені 1909 года Бонч-Багдановскаму прысвоілі воінскае званне «палкоўнік».

Першую Сусветную ён сустрэў памочнікам камандзіра 102-га пяхотнага Усходжскага палка. Паказаў сябе ў першых ужо баях. Быў узнагароджаны Георгіеўскай зброяй. У студзені 1915 года Бонч-Багдановскі атрымаў пасаду часовае камандаванне 220-га пяхотнага Скопінскі полк. Загад аб зацвярджэнні камандзірам выйшаў 22 лютага 1915-га... У 1916 годзе Аляксандра Міхайлавіча ўзнагароджваюць ордэнам Святога Георгія 4-й ступені. У гэтым жа годзе Бонч-Багдановскі становіцца генерал-маёрам... Наступныя пасады — камандзір брыгады, камандуючы 27-й пяхотнай дывізіі. Дарэчы, начальнікам штаба дывізіі ў гэты ж час (дакладней — выконваючым яго абавязкі) служыў ураджэнец Магілёўскай губерні палкоўнік Рыгор Кірылавіч Ерафееў... Але ў хуткім часе прыйшла Кастрычніцкая рэвалюцыя, наперадзе — грамадзянская вайна... Царскі генерал Бонч-Багдановскі перайшоў на службу ў Чырвоную Армію, але неўзабаве быў звольнены ў адстаўку.

Вядома, што Аляксандр Міхайлавіч напрыканцы 1920-х гг. жыў у Маскве, працаваў памочнікам начальніка будаўніцтва Мышцічанскага завода № 8. У 1930-м генерала арыштавалі, абвінавачвалі ў контррэвалюцыйнай дзейнасці і прапагандзе і асудзілі да 10 гадоў выпраўлення-працоўных лагераў. Рэабілітавалі 27 сакавіка 1989 года... Існуюць звесткі, што памёр Аляксандр Міхайлавіч у 1932 годзе. Пахаваны генерал на Смаленскіх праваслаўных могілках у Санкт-Пецярбургу. У 1930 годзе разам з бацькам былі арыштаваны і дачкі Бонч-Багдановскага — Ганна і Марыя. Як склаўся іх лёс, якая памяць і кім захоўваецца пра генерала — ураджэнца Магілёва, чалавека, які разумее, што значыць доўг, абавязак перад Радзімай, на вялікі жаль, невядома?. Значыць, наперадзе павінен быць гісторыка-краязнаўчы пошук дзеля таго, каб адказ на такое важнае пытанне...

Кастусь ЛЕШНІЦА

Пад купалам неба

Радуе, што ўсё часцей плён сваёй працы мастакі-графікі паказваюць менавіта падчас персанальных выставак. Зразумела, што графічныя творы, выкананыя ў розных матэрыялах, тэхніках і стылях, могуць быць розных фармаатаў, аднак большасць так ці інакш характарызуюцца пэўнай камернасцю, таму не заўсёды ацэнены публікай па заслугах. Між тым сёння імёны Фёдара Шурмялёва, Вячаслава Паўлаўца, Яўгена Саковіча, Сяргея Пісарэнкі, Кацярыны Коўзуса ў мастацкім асяродку гучаць сапраўды голасна. У шэрагу мастакоў, якія паспяхова працуюць у графіцы, а таксама ў жывапісе, — Усевалад Швайба. Нядаўна ў арт-гасцёўні «Высокае м’ста» адкрылася яго персанальная выстаўка «Лініі думак».

«Аўтанапмрэт», 2010 г.

сюжэты, работы, прысвечаныя славянскай і антычнай міфалогіі. Намаганні аўтара высока ацэньваюцца многімі гледачамі, калегамі, мастацтвазнаўцамі. А летась Усевалад Швайба стаў лаўрэатам Нацыянальнай прэміі ў намінацыі «Графіка». Мастака адзначылі за глыбока псіхалагічны цыкл «Хатынь», прысвечаны генацыду беларускага народа ў гады Вялікай Айчыннай вайны.

«Дрыяда вясны», 2021 г.

На персанальнай выстаўцы, што праходзіць у арт-гасцёўні «Высокае м’ста», дэманструецца больш за 50 графічных (літаграфія, лінаграфія, ручная графіка) і жывапісных работ. «Лініі думак» — падсумаванне зробленага за апошнія дзесяцігоддзе. Дарэчы, Усевалад Швайба адзначае цікавасць публікі да графікі, звяртаючы ўвагу на моцную школу гэтага віду мастацтва ў краіне. Сапраўды, глядач пачынае цікавіцца асаблівасцямі розных тэхнік, магчымасцямі разнастайных сродкаў, увогуле майстэрствам, якім валодае графік... Здавалася б, сучаснае выяўленчае мастацтва даволі часта спрашчаецца, змест, канцэпцыю імкнуча паставіць перад формай, аднак адначасова і стала графікі, і маладыя выступаюць за ўскладненне

знешняга складніку, удасканалення тэхнікі, што мае на ўвазе і ўдакладненне сутнасці твора.

Работы Усевалада Швайбы на выстаўцы так ці інакш прысвечаны лініі — як элементу і «дзеючай асобе» графічнага (а часам і жывапіснага) сюжэта, як азначэнню характару, настрою, пачуцця, як замацаванаму ў свядомасці многіх людзей сімвалу (успомнім выраз «лінія жыцця» і падобныя). А там дзе лінія — там і думка, упэўнены мастак. Графік і жывапісец разважае пра межы магчымасцей чалавека, пра абмежаванні яго думак — знешнія і ўнутраныя. Позірк аўтара скіраваны і на сусвет — тут гаворка ідзе не пра вядомыя адкрыцці і сучасныя пошукі, а пра загадкі, правільныя адказы на якія не здольны даць ніводны навуковец, паэт ці мастак, хоць думкі кожнага з іх лунаюць далёка за рубяжамі зведаных краёў. Мастак імкнецца адшукаць галоўнае — ключ да разумення, які дазволіць дайсці да сутнасці найскладанейшых паняццяў. Усевалад Швайба, натуральна, запрашае гледача да роздумаў, толькі не варта пужацца такога сур’ёзнага прапановы: сапраўды, некаторыя работы аўтара даволі складаныя для ўспрымання з-за арыгінальнага погляду на сюжэт і адметнай аўтарскай мовы, аднак большасць з іх — гэта пераасансаванне вядомых міфаў і легенд. Вось багіня Макош і яе дочки, якія быццам ведаюць пра свой лёс... Тут жа можна знайсці прыгажунь-дрыяд — німф дрэў, насельніц лясоў і гаёў. Побач — танец атлантаў, тытанаў, якія трымаюць купал неба...

Яўгенія ШЫЦЬКА

«Слёзы Хатыні», 2024 г.

«Armaturamater I», 2018 г.

зваротная сувязь

Аб вечных подзвігах

Канал «Культура» Беларускага радыё запрашае слухач літаратурна-мастацкай і пазнавальнай перадачы.

У выхадныя можна пазнаёміцца з праектам Навума Гальпяровіча «Сучаснікі. Літаратурныя партрэты». У чацвер выйдзе публіцыстычная перадача Настассі Ермалюк «Свет мастацкага слова» — сустрача з сучаснымі пісьменнікамі, якія раскрываюць сваю творчую

«кухню». У нядзелю і панядзелак прагучыць радыёверсія тэлеперадачы «Суразмоўцы» Навума Гальпяровіча. Публіцыстычны суботні праект «Кнігарня» пазнаёміць з навінкамі беларускіх выдавецтваў.

У праграме «Літаратурная анталогія» па буднях ёсць магчымасць праслухаць аповесць Васіля Быкава «Альпійская балада»: чытае артystка Маргарыта

Захарыя. У «Радыёбібліятэцы» з панядзелка да пятніцы — аповесць Пятра Васючэнка «Дванаццаць подзвігаў Геракла». Чытае заслужаная артystка Беларусі Алена Сідарава. Па суботах выходзіць перадача «Літаратурныя гісторыі» з апавадваннямі айчынных і замежных аўтараў.

Тым часам у праекце «Прачулым радком» гучаць вершы беларускіх пісьмен-

нікаў. У перадачы «Радыётэатр плюс» у выхадныя (пачатак эфіру ў 21.30) — твор Яўгена Радкевіча «Пешшу праз Галактыку».

Штотвечар у 21.00 «Вячэрняя казка» для самых маленькіх.

У праграме магчымы змены. Расклад перадач канала «Культура» даступны на сайце www.radiokultura.by і ў сацыяльных сетках.

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб’яднанне «Саюз пісьменнікаў
Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная
калегія:
Алесь Бадак
Дзяніс Барсук

Віктар Гардзей
Уладзімір Ніламедаў
Вольга Дадзімава
Алесь Марціновіч

Вячаслаў Нікіфарав
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zviadzda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220034, Мінск, вул. Захарова, 19
E-mail: lit_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviadzda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 325-85-25
адказны сакратар — 377-99-73
адзелы крытыкі і бібліяграфіі;
прозы і паэзіі; мастацтва — 317-20-98
бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень
у пятніцу.

Падпісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны
для настаўнікаў;
63852 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай
рэгістрацыі сродку масавай
інфармацыі № 7 ад 10.12.2012,
выдадзена Міністэрствам
інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар
Аляксандр Мікалаевіч КАРЛЮКЕВІЧ
Нумар падпісаны ў друк
15.08.2024 у 11.00
Ум. друк. арк. 3,72
Наклад — 689

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства
«Выдавецтва «Беларускі Дом друку»
ЛП № 38200000007667 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1. Індэксы 220013
Заказ — 1895
Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рупакі прымаюцца толькі ў электронным
выглядзе (праграма Microsoft Word),
не вяртаюцца і не рэцэнзуюцца.
Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць
з меркаваннямі аўтара публікацыі.
Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія
прыводзяцца ў публікацыях, у адпаведнасці
з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.

ISSN 0024-4686

2 4 0 3 1